
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

«Όταν πεθαίνουν οι πεταλούδες, η παράνομη υλοτομία και οι
αυτόχθονες κοινότητες στο Μεξικό»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ευγενία Κουνιάκη

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Diana Riboli, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

Αβραμοπούλου Ειρήνη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αγγελίδου Αλίκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Στην Χρύσα Μαραμαθά,
Για την συμπαράσταση
με την κυριολεκτική έννοια του όρου,
στο διάβασμα και στις αγωνίες.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	6
Κύριο μέρος.....	11
Η παράνομη υλοτομία	11
Η παράνομη υλοτομία στο Μεξικό	12
Η κοινότητα Cherán.....	16
Ο ξυλοκόπος και ο δασοφύλακας	18
Α. Ιστορική αναδρομή της κοινότητας	20
Β. Η 15 ^η Απριλίου του 2011	26
Γ. Η κοινότητα Cherán από τις 15 Απριλίου 2011 έως σήμερα	29
Θεωρητικές προσεγγίσεις.....	34
Αποικιοκρατία. Νέο/Μεταποικιοκρατία. Αυτοχθονία	34
Νεοφιλελευθερισμός , δάση και κοινωνικά κινήματα.....	42
Συμπεράσματα.....	47
Επίλογος.....	54
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	56
Πηγές.....	56
Βιβλιογραφία	57

Περίληψη

Η διπλωματική αυτή εργασία εστιάζει στην αυτόχθονη κοινότητα Cherán στο Μεξικό και στη χειραφετητική προσπάθεια ανακατάληψης της γης της και των δασών της από τον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος. Μέσα από αυτό το εθνογραφικό παράδειγμα, μελετάται το φαινόμενο της παράνομης υλοτομίας, οι (αντι)στάσεις και αντιλήψεις των αυτόχθονων κοινοτήτων. Παράλληλα, τίθενται ερωτήματα κατά πόσο μπορούν να συνομιλήσουν διαφορετικές θεωρίες και συστήματα γνώσης μεταξύ τους. Πώς ευρύτερες αναλύσεις του καπιταλισμού, της αποικιοκρατίας, της νεοαποικιοκρατίας και του νεοφιλελευθερισμού μπορούν να συνδέσουν το «παγκόσμιο» με το «τοπικό» και πώς οι ολιστικές αυτόχθονες προσεγγίσεις που συνενώνουν σε μια ενιαία βάση την φύση με τον άνθρωπο μπορούν να συμβάλλουν σε μια πιο ελπιδοφόρα ανάγκη για συμβίωση και συνύπαρξη.

Λέξεις-κλειδιά: Cherán, αυτόχθονες κοινότητες, παράνομη υλοτομία, νεοαποικιοκρατία, παγκόσμιο και τοπικό.

Abstract

This thesis focuses on the Cherán indigenous community in Mexico and its emancipatory effort to reclaim their land and forests from organized crime. Through this ethnographic example, the phenomenon of illegal logging, the (resi)stances and perceptions of the indigenous communities are studied. At the same time, questions are raised as to whether different theories and systems of knowledge can converse with each other. How broader analyses of capitalism, colonialism, neocolonialism and neoliberalism can connect the 'global' with the 'local' and how holistic indigenous approaches that bring nature and humans together on a unified basis can contribute to a more hopeful need for symbiosis and coexistence.

Keywords: Cherán, indigenous communities, illegal logging, neocolonialism, global and local.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μια προσπάθεια εμβάθυνσης στη σχέση του περιβάλλοντος με την φύση, τον καπιταλισμό και την αποικιοκρατία μέσα από το πρίσμα των διεκδικήσεων της κοινότητας Cherán, μιας κοινότητας αυτόχthonων Purhépecha της πολιτείας Michoacán. Μια κοινότητα αντιστέκεται στην καταστροφή των δασών της από την ανεξέλεγκτη παράνομη υλοτομία, η οποία βρίσκεται υπό τον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος.

Η διασύνδεση της προστασίας του περιβάλλοντος με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναδεικνύεται πλήρως μέσα από την αύξηση του αριθμού των δολοφονιών όσων υπερασπίζονται το περιβάλλον. Η ανεξιχνίαστη δολοφονία του Homero Gómez¹, στην πολιτεία Michoacán, ενός ακτιβιστή της προστασίας των δασών και της πεταλούδας «Mariposa Monarca», μου κίνησε το ενδιαφέρον. Η προστασία των δασών μπορεί να έχει μία και ωφελιμιστική οπτική. Χωρίς τα δάση, δεν μπορούμε να ζήσουμε. Χωρίς τις πεταλούδες όμως; Το ότι κάποιος αφιέρωσε την ζωή του στην διάσωση της πεταλούδας ήταν κάτι που σίγουρα με συγκίνησε και ίσως αυτός ο τίτλος είναι αφιερωμένος σε αυτόν. Τι σχέση έχει η διάσωση της πεταλούδας με τον καπιταλισμό; Σίγουρα η καταστροφή των δασών, μέσα από την παράνομη υλοτομία για την καλλιέργεια του εξωτικού «αβοκάντο» είναι μία από τις αιτίες του θανάτου των πεταλούδων. Με αφορμή λοιπόν τον αγώνα για την διάσωση της πεταλούδας «Mariposa Monarca», έφτασα στον συλλογικό αγώνα της κοινότητας Cherán στην πολιτεία Michoacán, όπου οι αυτόχθονες κάτοικοι αντιστάθηκαν αποτελεσματικά στη λεηλασία της γης και των δασών τους. Η σχέση της κοινότητας με το δάσος και η σχέση του δάσους με την κοινότητα αναδεικνύεται ως το κεντρικό σημείο. Η πολιτική των αυτοχθόνων, τα δάση ως πολιτικά πεδία, η οικολογία των φτωχών, οι ιδιαιτερότητες των κινημάτων της Λατινικής Αμερικής ως κινήματα και αυτοχθόνων, αποικιοκρατία, μεταποικιοκρατία, καπιταλισμός και νεοφιλελευθερισμός αλληλοδιαπλέκονται και προσπαθούν να φωτίσουν αυτή την ιστορία.

Η συγγραφή αυτής της διπλωματικής εργασίας συνέπεσε με την επαγγελματική δικηγορική ενασχόληση μου με τις παραβιάσεις δικαιωμάτων στα σύνορα του Έβρου και συγκεκριμένα στις νομικές ενέργειες για τον εντοπισμό και την διάσωση προσφύγων που βρίσκονταν αποκλεισμένοι σε μια νησίδα στον ποταμό Έβρο καθώς

¹ <https://elpais.com/mexico/2022-05-25/la-mariposa-monarca-resiste-al-embate-del-cambio-climatico-y-la-tala-ilegal-en-mexico.html>

και στην εν γένει νομική εκπροσώπηση τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της διπλής ενασχόλησης, αναρωτιόμουν τι είναι αυτό που ενώνει το επαγγελματικό και ίσως ερευνητικό ενδιαφέρον μου με τα σύνορα και τους πρόσφυγες με το αντικείμενο αυτό της διπλωματικής εργασίας, που αφορά μια αυτόχθονη κοινότητα Cherán και αν, μήπως ευρύτερες διαδικασίες επηρεάζουν με τον ίδιο ή διαφορετικό τρόπο ανθρώπους με διαφορετικά πολιτισμικά συγκείμενα. Πέρα από μια πρώτη και εύκολη σκέψη περί κοινής συνισταμένης όσον αφορά την υπεράσπιση των «υποτελών» ομάδων και των διεκδικήσεων τους, η ευρύτερη πολιτική ανάλυση της αποικιοκρατίας και της νεοαποικιοκρατίας/μεταποικιοκρατίας νομίζω ότι μπορεί να συνδέσει ευρύτερες αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο, με τον τρόπο ίσως που ο Eric R. Wolf (2008) αναλύει στο «η Ευρώπη και οι λαοί χωρίς ιστορία». Η ιστορία της Ευρώπης αλληλοσυμπλέκεται με τις ιστορίες των λαών που συμπεριέλαβε, ενώ με τη σειρά τους οι εν λόγω ιστορίες συναρθρώνονται με την ιστορία της Ευρώπης (Wolf, 2008:13).

Η αποικιοκρατία, η οποία δεν έχει φτάσει στο τέλος της ούτε βρισκόμαστε σε κάποιο στάδιο μετά από αυτήν κατά τον Boaventura de Sousa Santos (2016:18) αποτελεί το συνεκτικό στοιχείο. Η εξακολουθούμενη αποικιακή κυριαρχία συναντάται σε όλον τον κόσμο, δρα και επενδύεται με διαφορετικά νοήματα και αλληλεπικαλυπτόμενες καταπιεστικές συνθήκες. Για τον μεταποικιακό στοχαστή, η αποικιακή κυριαρχία μεταξύ άλλων έχει οδηγήσει στη σκόπιμη καταστροφή άλλων πολιτισμών, την καταστροφή της γνώσης των αυτοχθόνων πολιτισμών, ορίζοντας αυτή την καταστροφή ως επιστημοκτονία, δηλαδή ως την καταστροφή των πολιτισμών, των αναμνήσεων και των προγονικών δεσμών των αυτόχθονων ομάδων καθώς και του τρόπου με τον οποίο σχετίζονται με τους άλλους και τη φύση. Ο Boaventura de Sousa Santos (2016:20) ως ένας μετααποικιακός στοχαστής αναφέρεται στις επιστημολογίες του Νότου, ως μια πρόταση και προσπάθεια κατανόησης του κόσμου ευρύτερη από την κυρίαρχη δυτική σκέψη, συμπεριλαμβανομένης στην τελευταία και της κριτικής δυτικής θεωρίας (καθώς και του μαρξισμού). Σημαντικό στοιχείο αποτελεί παράλληλα και η αναγνώριση της ποικιλομορφίας του κόσμου, μια ποικιλομορφία που περιλαμβάνει πολλούς διακριτούς τρόπους σκέψης, συναισθήματος, τρόπων αντίληψης του χρόνου και των σχέσεων μεταξύ ανθρωπίνων και μη ανθρωπίνων όντων, τρόπων αντιμετώπισης του παρελθόντος και του μέλλοντος, της συλλογικής οργάνωσης της ζωής, της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών καθώς και της αναψυχής και της ξεκούρασης. Η «φύση» για την επιστημολογία του Borrá, θεωρείται μια ανεξάντλητη πηγή διαθέσιμων πόρων, χωρίς κάποια εσωτερική λογική παρά μόνο της

εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων μέχρι εξαντλήσεως τους. Για τους λόγους αυτούς αποτελεί αναγκαιότητα, πρόταγμα πολιτικό και επιστημονικό η αξιολόγηση με θετικό πρόσημο άλλων μορφών γνώσης, αντιλήψεων του χρόνου, της παραγωγικότητας, της χωροταξίας και της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση και με τα μη ανθρώπινα όντα.

Για τον βιολόγο και οικολόγο πολιτικό ακτιβιστή Victor M. Toledo (2016:96)² η σύγχρονη παγκόσμια κρίση πέρα του οικονομικού και πολιτικού της χαρακτήρα αποτελεί και μια κρίση όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και προσλαμβάνουμε τον κόσμο. Σε αυτό το σημείο κρίσης, οι παραδοσιακές αυτόχθονες κοινότητες δύναται κατά τον ίδιο να προσφέρουν τρόπους υπέρβασης της κρίσης του νεωτερικού κόσμου. Η διάσωση των αξιών και των κοσμοαντιλήψεων των αυτοχθόνων και αγροτικών παραδοσιακών πολιτισμών δεν ισοδυναμεί με επιστροφή στο παρελθόν με μία έννοια ρομαντική ή ιδεαλιστική. Αντίθετα, αποτελεί έναν «διάλογο γνώσεων». Το κλειδί αποτελεί για τον Toledo (2016) το να κοιτάζουμε το μέλλον όχι σαν μία διαδικασία όπου το νέο προκύπτει μέσα από την καταστροφή του ήδη υπάρχοντος αλλά αντίθετα εκκινώντας από αυτό. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρεται στην θεωρία του «περιβαλλοντισμού των φτωχών» (Martínez-Alier, 2002:10 επ.), όπου ο τελευταίος αποτυπώνεται στις συγκρούσεις σε τοπικό επίπεδο με αφορμή την προστασία των φυσικών πόρων, εισάγοντας και εμμένοντας όμως σε διεκδικήσεις κοινωνικής δικαιοσύνης όπου φτωχοί πληθυσμοί αγωνίζονται ενάντια στο κράτος, τις ιδιωτικές εταιρίες ή ακόμα, όπως στην περίπτωση της κοινότητας Cherán, στις εγκληματικές συμμορίες. Οι συγκρούσεις αυτές αν δεν επιλυθούν δύναται να επικοινωνηθούν σε παγκόσμιο επίπεδο αναδεικνύοντας συνολικότερα ζητήματα για το περιβάλλον.

Στο πλαίσιο της μελέτης της συγκεκριμένης κοινότητας, προκύπτουν ερωτήματα, που δεν δύναται να απαντηθούν χωρίς μια περισσότερη εμβάθυνση και επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση. Έστω από απόσταση, η συνομιλία διαφορετικών θεωριών μεταξύ τους αποτελεί τον διάλογο γνώσεων («el diálogo de saberes») στον οποίο αναφέρεται ο Toledo (2016:11) και ερωτήματα ανακύπτουν. Είναι η μαρξική θεωρία μια θεωρία που μπορεί να ερμηνεύσει πολιτικές διαδικασίες που έχουν επισυμβεί και συνεχίζουν να συμβαίνουν στην κοινότητα Cherán; Πώς μπορούν αυτόχθονες κοσμολογίες και αντιλήψεις για τη θέση του ανθρώπου στον κόσμο και την αλληλένδετη σκέψη του με τη φύση μπορούν να συνομιλήσουν με τις ευρύτερες

²https://www.researchgate.net/publication/319289800_La_ecologia_politica_llego_para_quedarse_Entrevista_a_Victor_M_Toledo

ανθρωπολογικές και πολιτικές θεωρίες σχετικά με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, του ιμπεριαλισμού, την αποικιοκρατία και την μεταποικιοκρατία. Ο όρος «μεταποικιοκρατία» ορίζεται:

ως η ανάλυση με έμφαση στις οικονομικές, υλικές και πολιτισμικές συνθήκες που προσδιορίζουν το παγκόσμιο σύστημα μέσα στο οποίο απαιτείται να λειτουργεί το μεταποικιακό έθνος – ένα σύστημα που ρέπει έντονα προς τα συμφέροντα του διεθνούς κεφαλαίου και των δυνάμεων της ομάδας των χωρών της G7. Η μεταποικιοκρατία μπορεί ακόμη να καταγράψει, ωστόσο, την πίεση αντίστασης και την επίδραση του μεταποικιοκρατικού κόσμου μέσα σε τέτοιες καταστάσεις, δείχνοντας ότι δεν υπάρχει «μεταποικιακή κατάσταση» έξω από συγκεκριμένες περιπτώσεις σύνθετων αναμειγξών των δομικών δυνάμεων με την τοπική, προσωπική εμπειρία.

(Young R. 2007:103-104)

Σύμφωνα την Diana Riboli και τον Davide Torri (2020:2) η πρόσφατη νεοαποικιακή εισβολή, μετά από τους αιώνες της αποικιακής κυριαρχίας, είναι εξοπλισμένη με όλο και πιο ισχυρά τεχνολογικά μέσα και εξακολουθεί να καταστρέφει και να μεταμορφώνει ριζικά το μεγαλύτερο μέρος των προγονικών εδαφών. Οι διαδικασίες των βιομηχανικών εξορύξεων και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων στερούν από τις αυτόχθονες κοινότητες και ευάλωτες μειονότητες των θεμελιωδών τους ανθρωπίνων δικαιωμάτων για ασφαλή διαβίωση και διαφύλαξη των οικοσυστημάτων τους.

Σε αυτή την «νεοαποικιακή» ή «μεταποικιακή κατάσταση» στο Μεξικό, προκύπτουν ερωτήματα σχετικά με το πώς η κοινότητα Cherán διασχίζει ιστορικά το χρόνο και πώς πρακτικές και κοσμοαντιλήψεις των Purhépecha καθορίζουν το πλαίσιο στο οποίο η κοινότητα αποφασίζει την ανακατάληψη των δασών της. Πώς λοιπόν μια άλλη αντίληψη για τον άνθρωπο και τη σχέση του με τη φύση μπορεί να είναι επαρκούντως πολιτική χωρίς αυτό όμως να σημαίνει υποτίμηση και αναγωγή των δασών, των νερών και εν γένει του φυσικού περιβάλλοντος σε αντικείμενο προς εκμετάλλευση και φυσικό πόρο. Πώς λοιπόν η κοινότητα Cherán συμβάλλει σε αυτή τη συζήτηση, πέρα από οποιεσδήποτε ρομαντικοποιήσεις. Προφανώς, η απόσταση από το πεδίο έρευνας, ενέχει τον κίνδυνο της ρομαντικοποίησης. Όμως, η ρομαντικοποίηση όταν δεν αποτελεί αιτία μη εμπλοκής ή ταχείας απόρριψης των υποκειμένων ή της

Ετερότητας λόγω απομυθοποίησης και γείωσης στην πραγματικότητα, μπορεί να δύναται να αποτελεί και ένα μέρος οραματισμού με την έννοια που οι Ζαπατίστας μεταξύ πολλών άλλων αυτοπροσδιορίζονται «είμαστε απολύτως συνηθισμένοι άνθρωποι, γυναίκες και άνδρες, παιδιά και γέροι, δηλαδή επαναστάτες, αντικομορμιστές, ανήσυχοι, ονειροπόλοι» (στο Holloway J. 2011: 17). Η κριτική επίσης στην ρομαντικοποίηση δεν πρέπει να υποκύπτει στις πιέσεις για κυνισμό και προσαρμογή στο ήδη υπάρχον πλαίσιο και πολιτικοκοινωνικό σύστημα. Οι αντιφάσεις που προκύπτουν μέσα από χειραφετητικά και συμπεριληπτικά εγχειρήματα, δύναται να είναι μέρος του οραματισμού. Οι δυσκολίες εν ολίγοις είναι μέρος του οραματισμού. Καθώς και οι δυσκολίες του παρόντος μας οι οποίες απαιτούν μια διαφυγή, μια αναγκαιότητα προς αλλαγή ή έναν οραματισμό μιας κοινωνίας.

Εν συνεχεία, μέσα από τη μελέτη της παράνομης αλλά και της νόμιμης υλοτομίας στο Μεξικό, της καταστροφής των δασών και της τροπικής ζούγκλας, διαφαίνεται η ανάδειξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, της αγροτοβιομηχανίας ως αιτίας της καταστροφής των δασών. Η γεωργία που από πολλούς μελετητές (Harman C. 2008:16) θεωρείται η «βάση του πολιτισμού», η αιτία για την δημιουργία των πόλεων, μετατρέπεται καιρό τώρα, ίσως με έναν διαλεκτικό τρόπο, στο αντίθετο του, στην καταστροφή του πολιτισμού. Ή, αντίστοιχα, το πρωταρχικό παράδειγμα της νεωτερικότητας, ο «άνθρωπος» δηλαδή ο «άνθρωπος» ως το ορθολογικό είδος που κατακτά και αξιοποιεί τις δυνάμεις της «φύσης» για το δικό του όφελος και την πρόοδο, μετατρέπεται στο αντίθετο του (Riboli & Torri, 2020:8). Τα ανθρώπινα όντα υπονομεύουν την βάση της ίδιας τους της επιβίωσης αλλά και άλλων αμέτρητων ειδών.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις με τις οποίες προσπαθώ να συνομιλήσω και να συνομιλήσουν και αυτές μεταξύ τους αλλά και με το πολιτικό εγχείρημα της κοινότητας Cherán ως προς την προστασία των δασών από την παράνομη και νόμιμη υλοτομία αποτελούν κυρίως οι αναλύσεις της αποικιοκρατίας, μεταποικιοκρατίας, του καπιταλισμού, του νεοφιλελευθερισμού, του αυτοχθονισμού, της πολιτικής οικολογίας, θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με την σχέση του τοπικού με το παγκόσμιο καθώς και ολιστικές προσεγγίσεις αυτοχθόνων και ανθρωπολόγων όπως η ανάλυση του meshwork/πλέγματος από τον Tim Ingold (2021).

Η μεθοδολογία στην οποία έχω βασιστεί βασίζεται στη μελέτη δευτερογενών πηγών είτε ανθρωπολογικών κειμένων είτε δημοσιογραφικών και οπτικοακουστικού υλικού, μέσα από τα θεωρητικά πρίσματα διαφορετικών ανθρωπολογικών και όχι μόνο θεωριών και προσεγγίσεων σχετικά με την διασύνδεση του τοπικού με το παγκόσμιο

και των αυτόχthonων πολιτισμών. Αν και η ανθρωπολογία βασίζεται στο τοπικό και στην συμμετοχή παρατήρηση, το παγκόσμιο, όπως η Anna Tsing (2011:7) το ορίζει, είναι αυτό που συνδέει και διαρρηγνύει τα τοπικά. Βιωμένες εμπειρίες στο εδώ και τώρα μπορούν να συνδεθούν με το μακρινό εκεί. Παρόλα αυτά όμως, η έλλειψη συμμετοχικής παρατήρησης δεν επιτρέπει τη διεισδυτική και εις βάθος έρευνα, γεγονός που καθιστά αυτή την διπλωματική εργασία, περισσότερο βάση και σχέδιο προς έρευνα.

Κύριο μέρος

Η παράνομη υλοτομία

Στην έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και της Interpol με τίτλο «Green Carbon, Black Trade»³ παρουσιάζεται το φαινόμενο της παράνομης υλοτομίας και οι συνέπειες της στις συνθήκες ζωής των πιο φτωχών ανθρώπων του πλανήτη. Καταρχάς, η παράνομη υλοτομία αποτελεί μία ευρέως διαδεδομένη παράνομη δραστηριότητα ανά τον κόσμο. Σύμφωνα με την έκθεση, το 15-30% της υλοτομίας παγκοσμίως προέρχεται από παράνομες δραστηριότητες. Τα τελευταία χρόνια, η παράνομη υλοτομία έχει μετακινηθεί από την παράνομη κοπή δέντρων σε περισσότερο προωθημένες μεθόδους απόκρυψης αυτής της δραστηριότητας, όπως η πλαστογράφηση αδειών υλοτομίας, δωροδοκίες προκειμένου να αποκτηθούν αυτές οι άδειες, παραβιάσεις των όρων περί υλοτομίας, ηλεκτρονική παρείσφρηση σε κυβερνητικές ιστοσελίδες προκειμένου να αποκτηθούν άδειες μεταφοράς για μεγαλύτερο όγκο ξυλείας, νομιμοποίηση εσόδων από την παράνομη υλοτομία μέσα από την κατασκευή δρόμων, αγροκτημάτων φοινικέλαιου, μείξη των προϊόντων της παράνομης υλοτομίας μαζί με τη νόμιμη κατά τη μεταφορά τους ή κατά την επεξεργασία τους στα πριονιστήρια ξυλείας. Η επιφανειακή μείωση των ποσοστών της παράνομης υλοτομίας οφείλεται στη δυνατότητα να αποκρύπτεται πίσω από την νόμιμη υλοτομία, γεγονός που αναδεικνύει τη χαρακτηριστική αλληλοδιαπλοκή μεταξύ της παράνομης και νόμιμης υλοτομίας. Τέτοιες δυνατότητες απόκρυψης και αλληλοδιασύνδεσης της νόμιμης και παράνομης υλοτομίας αποτελεί η εκκαθάριση της

³<https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8030;jsessionid=85200B86BE51B37F531C075475A5A175>

γης και του εδάφους με στόχο την κατασκευή δρόμων ή την μετατροπή τους προς κτηνοτροφική χρήση από εξαθλιωμένους εποίκους, οι οποίοι εν συνεχεία εκδιώκονται από κτηνοτρόφους και παραγωγούς σόγιας, όπως για παράδειγμα στον Αμαζόνιο. Μέσα από τέτοιους τρόπους, οι εταιρίες κερδίζουν χρήματα μέσα από την εκκαθάριση του αρχικού δάσους, αφού εξωθήσουν τους εξαθλιωμένους αγρότες να μετατρέψουν την δασική γη σε αγροτική έκταση και εν συνεχεία σε έκταση προς κτηνοτροφία. Άλλες πράξεις έχουν σχέση με την πλαστογράφηση οικολογικών πιστοποιητικών.

Η παράνομη υλοτομία σύμφωνα με την ως άνω έκθεση πραγματοποιείται με δέκα τουλάχιστον τρόπους: η υλοτομία σε προστατευόμενες περιοχές κυρίως των χωρών της περιφέρειας, όπως στην Ινδονησία και στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η υλοτομία χωρίς άδεια σε μη προστατευόμενες περιοχές, η παράνομη υλοτομία σε περιοχές όπου η παράνομη υλοτομία οδηγεί σε συγκρούσεις ή βρίσκονται ήδη σε συγκρούσεις, η κατάχρηση της υλοτομίας από πλευράς των αδειούχων προς πράξεις νόμιμης υλοτομίας, η υλοτομία κάνοντας χρήση πλαστών ή ήδη χρησιμοποιημένων αδειών, η δωροδοκία για την απόκτηση αδειών υλοτομίας, η εγκατάσταση ή επέκταση φυτειών και οικισμών, η επέκταση των μικρής εκτάσεως αγροτικών κτημάτων, η κτηνοτροφία και η καλλιέργεια σόγιας. Έχει ενδιαφέρον ότι στη συγκεκριμένη έκθεση αναφέρεται ότι το μεγαλύτερο μέρος του ξεπλύματος της παράνομης υλοτομίας καθίσταται δυνατό εξαιτίας της μεγάλης ροής χρηματοδότησης από επιχειρηματίες και επενδυτές που έχουν την βάση τους στην Ασία, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις Η.Π.Α. συμπεριλαμβανομένων επενδύσεων μέσω συνταξιοδοτικών ταμείων.

Η παράνομη υλοτομία στο Μεξικό

Το Μεξικό έχει έκταση 196 εκατομμύρια εκτάρια εκ των οποίων το ένα τρίτο (28.9 τοις εκατό) είναι δάσος. Όσον αφορά τα δάση υπάρχουν τρία είδη ιδιοκτησίας: κοινωνικό, ιδιωτικό και δημόσιο. Το 80 τοις εκατό των δασικών περιοχών είναι ιδιοκτησίας ejidal ή κοινοτική, το 15 τοις εκατό είναι ιδιωτική και το υπόλοιπο ανήκει στο κράτος/έθνος. Τα δάση που βρίσκονται υπό κοινωνική ιδιοκτησία είναι αναδιανεμημένα κατά τα 12.500 εκτάρια ανάμεσα σε ejidos και αγροτικές κοινότητες. Μετά την αγροτική μεταρρύθμιση το 1934, καθιερώθηκαν δύο μορφές συλλογικής ιδιοκτησίας, η πρώτη αφορά τις αγροτικές κοινότητες, που συνίστανται από τις αυτόχθονες κοινότητες, των οποίων οι ρίζες είναι προγενέστερες της μεταρρύθμισης

και η δεύτερη, αφορά το καθεστώς των ejidos, το οποίο είναι αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης (Juarez, 2021:18).

Σύμφωνα με τον Christopher R. Boyer (2016:16-17) σχεδόν τα μισά δάση του Μεξικού εξαφανίστηκαν κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Μέχρι τις αρχές του 1990, η χώρα έχανε μεταξύ του 0,75 και 1,3 τοις εκατό των δασών της ετησίως, γεγονός που απειλούσε, αν συνεχιζόταν με τους ίδιους ρυθμούς, να εξαλείψει το ένα τρίτο της εναπομείνουσας δασικής κάλυψης μέσα στις επόμενες δύο δεκαετίες. Το Μεξικό αποτελεί ένα από τα δεκαεπτά κράτη με την μεγαλύτερη ποικιλία οικοσυστημάτων. Διαθέτει μια ασυνήθιστα υψηλή συγκέντρωση ενδημικών ειδών, πολλά από τα οποία ζουν σε μικροκλίμακες που εξαρτώνται από το δάσος. Η αποψίλωση των δασών επιφέρει επιβλαβείς συνέπειες σε παγκόσμιο επίπεδο κλίματος. Η καύση των ξύλων στις επιχειρήσεις αποψίλωσης δασών με στόχο την γεωργική παραγωγή και εκμετάλλευση απελευθερώνει διοξείδιο του άνθρακα στην ατμόσφαιρα και παράλληλα, η καταστροφή των δασών στο Μεξικό απειλεί ένα από τα κύρια οικοσυστήματα που διαχέουν οξυγόνο στην ατμόσφαιρα. Οι επιπτώσεις αυτής της καταστροφής των δασών γίνονται ολοένα και περισσότερο αισθητές σε τοπικό επίπεδο. Πολλοί από τους πιο ευάλωτους ανθρώπους ανά τον κόσμο βασίζονται στα δάση για την πολιτισμική και υλική επιβίωση τους. Ταμανιάρια, οι ξηροί καρποί και τα μικρά θηράματα που εξακολουθούν να συμπληρώνουν τη δίαιτα πολλών αγροτικών πληθυσμών, εξαφανίζονται όταν τα δάση καταστρέφονται. Επίσης, η ολοένα και πιο δύσκολη πρόσβαση στο ξύλο, μπορεί να δυσκολέψει την κάλυψη βασικών αναγκών όπως την εξεύρεση καυσόξυλων για το μαγείρεμα. Η αποψίλωση των δασών, επενεργεί ποικιλοτρόπως στο οικοσύστημα, προκαλώντας διάβρωση του εδάφους, μείωση των υδροφόρων οριζόντων, μείωση των προς των ζειν για όσους ζουν από την βιομηχανία ξυλείας. Επίσης σύμφωνα με τον Boyer (2016:17) καθώς και άλλους πολιτικούς αναλυτές παγκοσμίως υπάρχουν ανησυχίες ότι η οικολογική αυτή καταστροφή θα συμβάλει στην τοπική, περιφερειακή και διεθνή αστάθεια, καθώς οι εκτοπισμένοι αγροτικοί πληθυσμοί που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους, εντάσσονται στον αυξανόμενο αριθμό των – περιβαντολλογικών - προσφύγων παγκοσμίως.

Στο Michoacan υπάρχουν περίπου 3.000 εργοστάσια ξυλείας, που δραστηριοποιούνται παρανόμως, εκ των οποίων τα 2.500 είναι στο οροπέδιο των Purhépecha. Τα εργοστάσια ξυλείας έχουν τη δυνατότητα να εξάγουν 13 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ξύλου το χρόνο. Γύρω στο 2008, περίπου 180 με 250 φορτωμένα

φορτηγά, καθένα από το οποίο εμπεριείχε τρία κυβικά μέτρα ξύλο πεύκου, oyamel και βελανιδιάς έφευγαν καθημερινά από τα δάση του Cherán (Cortés Calderón, S. V. (2018). Το oyamel είναι ένα είδος ελάτου, το χειμερινό σπίτι των πεταλούδων “Monarch butterfly”. Το οργανωμένο έγκλημα με κύριους εκπροσώπους την οικογένεια (familia) Michoacana, συμμετείχε στο εμπόριο της παράνομης υλοτομίας στο Μεξικό, πλήρωνε προστασία για τα φορτηγά που μετέφεραν τα ξύλα και, κυρίως όταν τελείωναν την υλοτομία έβαζαν φωτιά στο εναπομείναν δάσος. Μία έρευνα στην αλλαγή χρήσης γης στο Cherán, επιβεβαίωσε την σταδιακή αποψίλωση-αποδάσωση εξαιτίας του συνδυασμού της υλοτομίας και του καμένου εδάφους. Το οργανωμένο έγκλημα καίει ότι έχει εναπομένει στο δάσος προκειμένου να προφυλαχθεί από τυχόν διώξεις σχετικά με το νόμο των δασών. Ο Δασικός Νόμος επιτρέπει την κοπή των δέντρων αν το δέντρο είναι νεκρό ή αν έχει καεί η περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο, καίγοντας τα δάση, το οργανωμένο έγκλημα προσφέρει μια κάλυψη για τις παράνομες τους πράξεις (Cortés Calderón, S. V., 2018:68).

Επιπλέον, το να καίγεται το δάσος είναι ένας από τους τρόπους-μηχανισμούς με τους οποίους απογυμνώνουν τις τοπικές κοινωνίες από τα δάση και τις πηγές τους. Η παράνομη υλοτομία και το κάψιμο των δασών πλήττει κυρίως τους αγρότες, κτηνοτρόφους και αυτούς που συλλέγουν ρητίνη καθώς και όσους μαζεύουν ξύλα για προσάναμμα, μανιτάρια, ιατρικά και εδώδιμα φυτά καθώς και όσους από την κοινότητα συνήθιζαν να μπαίνουν στο δάσος σε καθημερινή βάση. Εκτός από την κοπή των δέντρων, το οργανωμένο έγκλημα που σχετίζεται με αυτή απειλούσε τους κατοίκους, με κλοπές ζώων, εκβιασμούς για χρήματα, απειλές, απαγωγές, εξαφανίσεις και δολοφονίες.

Σύμφωνα με την Cortés Calderón, S. V. (2018:70) τα αδικήματα, είτε είναι περιβαλλοντικά είτε όχι, είναι κοινωνικές κατασκευές που αντανακλούν τις σχέσεις εξουσίας εντός της κοινωνίας. Κατασκευάζονται μάλιστα μέσα από πολιτικές διαδικασίες που διαμορφώνονται κυρίως από το κράτος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αν η κοινωνική κατασκευή ενός εγκλήματος είναι επίσης μια πολιτική διαδικασία διαμορφωμένη κυρίως από το κράτος και ΜΜΕ, τότε μπορούμε να καταλάβουμε σε ένα συγκεκριμένο βαθμό την τάση να ποινικοποιούνται οι ομάδες αυτοάμυνας, αντί να αναρωτιόμαστε για το σκιώδες κράτος ή για την υπερεκμετάλλευση του δάσους.

Σύμφωνα με την Corral Flores Lucila (2018:75 επ) ο εθνικός νόμος για την εκκαθάριση των δέντρων το 1972 (PRONADE 1972-1983) αποτελεί ένα

περιβαλλοντολογικό έγκλημα για το Μεξικό. Το πρόγραμμα αυτό είχε ως στόχο να εκκαθαρίσει τη γη προκειμένου να αποτελέσει αντικείμενο εντατικής γεωργικής και αγροκτηνοτροφικής καλλιέργειας καθώς θεωρήθηκε ότι η αρχική βλάστηση δεν μπορούσε να θεωρηθεί οικονομικά προσοδοφόρα. Ο νόμος αυτός οδήγησε στην αποψίλωση του 80% των τροπικών δασών μέσα σε μία δεκαετία, με 1,5 εκατομμύρια εκτάρια δασών το χρόνο. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτέλεσε προϊόν χρηματοδότησης διεθνών αναπτυξιακών γεωργικών προγραμμάτων με την Διεθνή Τράπεζα και την Δια-Αμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης να χορηγεί δάνεια της τάξεως των 527,5 εκατομμυρίων δολαρίων. Το ποσό αυτό αυξήθηκε από την χορήγηση επιπλέον 639 εκατομμυρίων δολαρίων από την Μεξικάνικη κυβέρνηση. Σύμφωνα μάλιστα με τη μη κυβερνητική οργάνωση «Fundación Salvemos el Agua» η πολιτική αυτή οδήγησε στην αποψίλωση των δασών στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας, έχοντας ως συνέπεια την φτωχοποίηση όσων ζούσαν σε αυτές τις περιοχές και επιβίωναν χάριν του περιβάλλοντος τους. Η σχέση μεταξύ της φτώχειας και των περιβαλλοντολογικών συνθηκών είναι στενή καθώς, σε αποτυχία του προγράμματος PRONADE, οι νέες μορφές αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής απέτυχαν, αφήνοντας τους κατοίκους και αγρότες αποστερημένους από τους φυσικούς τους πόρους και εξαθλιώνοντας τους ακόμα περισσότερο. Σύμφωνα με την Lucila Corral Flores (2018:81), οι ιδιοκτήτες των κοινοτικών γαιών επηρεάστηκαν περισσότερο από την συγκεκριμένη πολιτική. Η καταστροφική αυτή για τη φύση και τους ανθρώπους εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος υλοτομίας και εκκαθάρισης της γης, κανένας δεν κρίθηκε υπόλογος για αυτό και κανένας κάτοικος -ατομικά ή συλλογικά -δεν αποζημιώθηκε για την ζημία που υπέστη. Εξάλλου κατά την περίοδο εφαρμογής του δεν θεωρούνταν περιβαλλοντολογικό έγκλημα. Άρχισε να συμπεριλαμβάνεται στη νομοθεσία⁴ το 1988 στο κεφάλαιο «Αδικήματα κατά της φύσης σε ομοσπονδιακό επίπεδο» και, εν συνεχεία, το 1996 τα λεγόμενα περιβαλλοντολογικά εγκλήματα ενσωματώθηκαν στην επίσημη νομοθεσία «Diario Oficial De la Federación». Επίσης, το 1996, μέσα από την πίεση των κινημάτων για την προστασία του περιβάλλοντος η εκκαθάριση της γης, θεωρήθηκε ποινικό αδίκημα βάσει του άρθρου 418 του Ποινικού Κώδικα⁵. Όσοι κόβουν ή καταστρέφουν την φυσική βλάστηση, συμπεριλαμβανομένης της κοπής, της

⁴ <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LGEEPA.pdf>

⁵ https://leyes-mx.com/codigo_penal_federal/418.htm (με τελευταία τροποποίηση στις 5.9.2022)

εκρίζωσης, ή της αλλαγής της χρήσης της δασικής γης, υπόκειται σε ποινή φυλάκισης από έξι μήνες έως εννιά χρόνια.⁶

Η εφαρμογή αυτού του συγκεκριμένου προγράμματος νόμιμης επί της ουσίας υλοτομίας, εκκαθάρισης των γαιών, που υλοποιήθηκε μέσα από συγκεκριμένες τεχνικής εκχέρσωσης, συλλογής των περικομμένων δέντρων και άλλων φυσικών πόρων, η καύση των εναπομεινάντων υλικών και η ολοκληρωτική ισοπέδωση του εδάφους, πέρα από τις καταστροφικές συνέπειες για το περιβάλλον και τους κατοίκους, πιθανόν να «νομιμοποίησε» με όρους κυρίως κοινωνικούς την αποψίλωση των δασών.

Ο Saulo Augusto Martinez Santoyo (2018:177επ.) επισημαίνει στο πως η επιβολή κυρώσεων στους παραβάτες περιβαλλοντολογικών αδικημάτων βρίσκεται υπό αίρεση καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να ζητήσουν την ακύρωση ή τροποποίηση των επιβληθέντων προστίμων ή κυρώσεων. Συνεπώς, με αυτές τις νομοθετικές προβλέψεις, διευκολύνεται η καταστροφή του περιβάλλοντος αλλά και οι συνθήκες ασυλίας σε όσους παραβιάζουν τους περιβαλλοντολογικούς νόμους. Επί της ουσίας δίνεται η δυνατότητα παραβίασης των νόμων χωρίς σημαντικές συνέπειες για τους παραβάτες. Η επιβολή επίσης οικονομικών κυρώσεων και προστίμων, μπορεί να επιφέρει κάποια οικονομικά έσοδα στο κράτος σε αναντιστοιχία όμως με την ζημία όμως που έχει προκληθεί στο περιβάλλον και χωρίς να επιφέρει οποιαδήποτε ωφέλεια στο φυσικό περιβάλλον.

Η κοινότητα Cherán

«Οι κάτοικοι της κοινότητας Cherán διηγούνται ότι, από το κέντρο του χωριού, μπορούσαν να δουν και να ακούσουν τους υλοτόμους στο λόφο San Miguel «σαν σμήνος» - εξαιτίας της ποσότητας και του θορύβου από τα ηλεκτρικά πριόνια – να κόβουν σε κομμάτια το δάσος και να κατεβάζουν τους κορμούς των δέντρων σε φορτηγά που περίμεναν πάνω από τριάντα στη σειρά. Επίσης, έβλεπαν τα φορτηγά, από τις πέντε το πρωί τα χαράματα μέχρι το βράδυ, στους δρόμους του χωριού, να κυκλοφορούν προκειμένου να βγουν στη λεωφόρο που θα τους οδηγούσε στο πριονιστήριο ξυλείας»

(Συλλογική μαρτυρία, στο Alvarado Pizaña, P. 2018:133)

⁶ <https://www.basham.com.mx/modifications-to-the-general-law-of-ecological-balance-and-environmental-protection-with-regard-to-light-pollution-and-to-the-general-law-for-the-prevention-and-comprehensive-management-of-wastes-in-m/>

Το απόσπασμα αυτό μου δημιουργεί μια αίσθηση κοινωνικής οδύνης. Μια οδύνης, όπου οι κάτοικοι συμπάσχουν με έναν τρόπο με τα φυτά και βιώνουν την οδύνη για κάτι που έχει αναχθεί σε εμπόρευμα και αντικείμενο εκμετάλλευσης. Για την Αθανασίου (2020) *«το τραυματικό συμβάν γίνεται συνθήκη δυνατότητας για το κοινωνικό και πολιτικό αίτημα δικαιοσύνης στην οδύνη και την ευαλωτότητα. Με αυτή την έννοια, η καταλυτική παροντικότητα του τραυματικού συμβάντος παράγει κοινωνικές δυνατότητες για ένα (αστάθμητα) διαφορετικό μέλλον»*. Η έννοια της κοινωνικής οδύνης μπορεί να περιγραφεί και από τα λόγια του νεαρού κατοίκου *«το δάσος είναι τα αδέρφια μας, η γη είναι η μητέρα μας, για την δική μας κοσμοαντίληψη είναι αδέρφια. Δεν μπορούσαμε να βλέπουμε να σκοτώνουν τα αδέρφια και τη μητέρα μας, χωρίς να κάνουμε κάτι»*.⁷ Η επιλογή της κοινότητας Cherán προς μελέτη σχετίζεται, όσον αφορά εμένα, με το ότι αποτελεί ένα από πιο γνωστά και επαρκώς μελετημένα παραδείγματα αυτόχθονων κινημάτων που συνδυάζουν την πολιτική αυτονομία τους με την προστασία της φύσης και των δασών. Η κοινότητα Cherán αποτελεί σίγουρα μια περίπτωση «αυτόχθονου ρεαλισμού». Σύμφωνα με την Diana Riboli και τον Davide Torri (2020:4) σε πολλούς πολιτισμούς που συνδέονται στενά με συγκεκριμένες περιοχές, φυσικά περιβάλλοντα και ομάδες, όταν υφίστανται βία, δομική και πολιτισμική εναντίον τους, αντιλαμβάνονται και αποδίδουν αυτή την βία όχι ως αποτέλεσμα μιας «φυσικής καταστροφής» αλλά το αποδίδουν στην ανθρώπινη συμπεριφορά, στην ηθική διαφθορά, στον εγωισμό και στην απληστία, όπως θα το δούμε και κατωτέρω. Σύμφωνα με όλους σχεδόν τους μελετητές, αποτελεί παράδειγμα επανοικειοποίησης του χώρου τους, της πόλης, της κοινότητας, των δασών. Από τις 15 Απριλίου του 2011 έως σήμερα, η κοινότητα Cherán έχει την δική της αυτόνομη κυβέρνηση, εγγυάται την ασφάλεια στην περιοχή της απέναντι στη δράση εγκληματικών οργανώσεων και όσων θέλουν να λεηλατήσουν τον φυσικό της πλούτο, εγγυάται την κοινωνική συνοχή, την εγγραφή διπλάσιου αριθμού παιδιών στα σχολεία καθώς και συμβάλλει στην ανάκτηση της συλλογικής μνήμης *purhépecha*. Στο πλαίσιο μιας ενιαίας αντίληψης της σχέσης της κοινότητας με το δάσος, η κοινότητα μέσα από αυτοδιαχειριστικές διαδικασίες αναδάσωσης, έχει κατορθώσει να παράγει ετησίως 1.600.000 φυτά, για την αναδάσωση της περιοχής μέσα από κοινωνικά φυτώρια, με αποτέλεσμα το 2017 να καταμετρούνται 3500 αναδασωμένα (Salmerón, O. A. 2017:).

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=LOu9s2ifemc&ab_channel=Kom%C3%BCnCinema 16:58

Πριν προχωρήσουμε σε μια ιστορική αλλά συγχρονική παρουσίαση της κοινότητας Cherán και την σχέση της με το δάσος και συγκεκριμένα με την υλοτομία, παράνομη και νόμιμη, έχει σημασία να σταθούμε σε ένα πέρα από οποιαδήποτε ρομαντικοποίηση συμπέρασμα του μελετητή ανθρωπολόγου Edgars Martínez Navarrete (2017:166). Η ιστορική σχέση της κοινότητας με το δάσος, αποτυπώνεται σε μία διπλή σχέση με αυτό. Μία παραγωγική, εκμετάλλευσης ή υλοτομίας και μία σχέση επιφορτισμένη με μία εις βάθος παράδοση υπεράσπισης του δάσους. Για τον Navarrete και οι δύο εμπειρίες συγκροτούνται μέσα από μία ενιαία ανεξάρτητη διαδικασία που εκδηλώνεται μέσα από ποικίλους τρόπους. Η εκμετάλλευση του δάσους σε υλικό και μη υλικό επίπεδο, δεν μπορεί να εξηγηθεί πλήρως αν δεν συνδυαστεί με τις παράλληλες και διαφορετικές αντιστάσεις της κοινότητας ενάντια στην καπιταλιστική εκμετάλλευση και ιδιοποίηση των δασικών πόρων. Και αυτό αποτυπώνεται με το πιο εύγλωττο τρόπο στο ότι η ιδιότητα ιστορικά του υλοτόμου δεν διαχωρίζεται από την αντίστοιχη του δασοφύλακα.

Ο ξυλοκόπος και ο δασοφύλακας

Σε κείμενα που χρονολογούνται την περίοδο της αυτοκρατορίας των Purhépecha, συναντάται η έννοια του rucúricuari, του φύλακα του δάσους αλλά και παράλληλα του εξουσιοδοτημένου να κόβει ξύλα από το δάσος. Στο πρόσωπο δηλαδή του rucúricuari εμπεριέχονται οι έννοιες και της προστασίας αλλά και της εκμετάλλευσης του δάσους και των δασικών του πόρων (Navarrete, 2017:127). Στη σύγχρονη εποχή της αυτόνομης διακυβέρνησης της κοινότητας της Cherán, το Συμβούλιο των Κοινών Αγαθών έχει αναλάβει αυτό τον διπλό ρόλο, με την υλοτομία όμως να είναι πολύ περιορισμένη και να έχει άλλες συνδηλώσεις, όπως θα δούμε κατωτέρω.

Κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας εμφανίζεται η ιδιότητα του ξυλοκόπου και η οποία διαμορφώνεται και αλλάζει ανάλογα με την ιστορική περίοδο και τις συνεπαγόμενες μετατοπίσεις στην παραγωγική σχέση μεταξύ της κοινότητας του δάσους. Η ιδιότητα του ξυλοκόπου (hachero) αναπτυσσόταν με την πάροδο του χρόνου μέχρι που πρακτικά, στις μέρες μας, εξαφανίστηκε. Μέσα από την καπιταλιστική ανάπτυξη και την είσοδο των προϊόντων του δάσους στην εμπορική αλυσίδα του κεφαλαίου, η ιδιότητα αυτή έπαιρνε διάφορες μορφές όπως αντίστοιχα και η σχέση της κοινότητας με το δάσος (Navarrete, 2017:127).

Εν συνεχεία, η έννοια του δασοφύλακα προκύπτει και νομιμοποιείται μέσα από την κοινότητα, και προσδίδει μία διευρυμένη αναγνώριση σε όσους εργάζονται σε αυτή τη θέση. Πέρα από τις όποιες αμφιβολίες ή επικρίσεις και αν γίνονται σχετικά με την δουλειά τους, είναι προφανές ότι ένα μεγάλο μέρος του κινήματος της κοινότητας Cherán, δίνει ψήφο εμπιστοσύνης σε όσους έχουν αναλάβει το έργο της προστασίας των λόφων και των δασών. Ο Navarrete (2017: 171) θέτει ένα ερώτημα, σε τι βασίζεται αυτή η νομιμοποίηση; Σε πρώτο επίπεδο, γιατί η ίδια η έννοια του δασοφύλακα αποτελεί μία ιστορική παράδοση της προστασίας του δάσους, μια παράδοση που αναδομείται ανά τα χρόνια μέσα από εντάσεις και συγκρούσεις και που όμως, παρέμεινε παρά το πέρασμα των χρόνων και η οποία επαναπροσδιορίστηκε μετά την εξέγερση του 2011. Σε αυτή τη διαδικασία, η σύγκρουση ως έννοια και μνήμη είναι καθοριστική, όχι μόνο για όσους έχουν βιώσει την βία της καταστροφής των δασών αλλά και για όσους έχουν διασταυρωθεί με την ιστορία της ιδιοποίησης του δάσους cheraní αλλά και των συλλογικών προσπαθειών στις οποίες έχουν συμμετάσχει για την υπεράσπιση του, ως διασφάλιση αυτού που είναι κοινό.

Σε δεύτερο επίπεδο, οι δασοφύλακες είναι μέρος της κοινότητας και της κοινοτικής ζωής, ο ρόλος και η θέση τους δεν έχει θεσμοποιηθεί ούτε έχει περιθωριοποιηθεί μέσα από γραφειοκρατικές διαδικασίες από την κοινότητα. Περισσότερο από όλα, η έννοια του δασοφύλακα, προκύπτει μέσα μία κοινοτική στρατηγική, μέσα από διαδικασίες άμεσης δημοκρατίας, όπως και οι τοπικές συνελεύσεις, και οι αποφάσεις της κοινότητας είναι καθοριστικές για τον τρόπο με τον οποίο οι δασοφύλακες εκτελούν τα καθήκοντα τους. Από την άλλη πλευρά, οι δασοφύλακες έχουν την ικανότητα να συμβάλλουν στην κυκλοφορία της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ της κοινότητας και του δάσους. Με αυτούς τους τρόπους η έννοια της ασφάλειας αποκτά μια κοινοτική αξία, όχι επειδή πραγματοποιείται από πολλά πρόσωπα, αλλά επειδή γίνεται συλλογικά, μετά τον εκ νέου προσδιορισμό της μετά την εξέγερση του 2011 που προβλέπει την προστασία όσων ιστορικά και κριτικά είναι κοινό αγαθό για όλους (Navarrete, 2017: 173).

Ένα άλλο σημείο που έχει σημασία να έχουμε ως βάση στον τρόπο με τον οποίον βλέπουν το δάσος τα μέλη της κοινότητας, σχετίζεται με τις περιφράξεις των δασών, βάσει των νόμων περί προστασίας των δασών του 1986 και του 1992. Οι περιφράξεις σήμαναν την στέρηση του δάσους από τα μέλη των κοινοτήτων και, συνεπώς, την αποδυνάμωση της ταυτότητας τους όπως τουλάχιστον αυτή σχετίζεται και αλληλοκαθορίζεται από το δάσος. Συγκεκριμένα, οι περιφράξεις, οι τμηματικές

οριοθετήσεις της κοινοτικής περιουσίας παρήγαγαν συγκεκριμένα αποτελέσματα σε επίπεδο υλικό αλλά και άυλο. Η ελεύθερη διάβαση μέσα στο δάσος, χωρίς η έννοια εδώ της ελευθερίας να ταυτίζεται με την φιλελεύθερη αντίληψη περί δωρεάν οφέλους, αποτελεί μέρος ενός συλλογικού μεταβολισμού στην κοινοτική γή στο Cherán. Η διέλευση, δεν είναι απλώς περπάτημα, είναι πράξη ταυτοτική και οικονομική. Ταυτοτική γιατί ενισχύει μια διασύνδεση του μέλους της κοινότητας με την ελευθερία αλλά και το εμείς, της διασύνδεσης και καταστατικής γνώσης του εαυτού ως βιωμένη εμπειρία όταν διαβαίνει το δάσος (Navarrete, 2017:74 επ.).

A. Ιστορική αναδρομή της κοινότητας

Η Cherán αποτελεί μια αυτόχθονη κοινότητα περίπου 25.000 κατοίκων, εκ των οποίων οι 10.500 είναι μετανάστες, εγκατεστημένοι κυρίως στις Η.Π.Α. Βρίσκεται στα υψίπεδα των Purhépecha, στη νοτιοδυτική περιοχή της πολιτείας του Michoacán, και ιστορικά χαρακτηρίζεται από την πληθώρα ιθαγενών δασικών ειδών ενός δάσους εκτάσεως 6.000 τ.χ.. Αναγνωρίστηκε ως δήμος στις 20 Νοεμβρίου του 1861 και έχει έκταση 222.80 τετραγωνικά χιλιόμετρα, από τα οποία τα 115.56 αποτελούν δάση πεύκου, βελανιδιάς και oyamel. Το όνομα της προέρχεται από την purépecha λέξη chere, που σημαίνει tepetate, δηλαδή το σκληρό, κιτρινωπό, ασβεστολιθικό στρώμα γης που χρησιμοποιείται για την επένδυση δρόμων και για την κατασκευή τοίχων. Όμως, η πιο συνήθης μετάφραση προέρχεται από την λέξη purépecha cherani, που σημαίνει «τρομάζω» ή «ο τόπος όπου τρομάζουν» (Juárez, 2021:20 επ.)

Το πολιτισμικό τοπίο των υψιπέδων (Meseta Purhepecha) αποτελείται από μία μείξη διαφόρων πολιτισμικών στοιχείων, αποικιακών δομών, σύγχρονων εκφράσεων λαϊκού πολιτισμού καθώς και υλικών εκδηλώσεων των αλλαγών στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Η ιστορία της μετατροπής της δασικής γης σε γεωργική έκταση μέσα από τις εκχερσώσεις άρχεται περίπου 3500 χρόνια πριν, με την εγκατάσταση της αυτοκρατορίας των Purépecha να αυξάνει την χρήση των δασικών πόρων. Μεταξύ 1350-1520 μ.Χ. η ζήτηση ξύλων για την κατασκευή των ναών και καυσόξυλων για τις τελετές σε συνδυασμό με την εκτεταμένη εκχέρσωση των δασικών εκτάσεων οδήγησε στην αποψίλωση των δασών γύρω από τη λίμνη. Κατά την αποικιακή περίοδο αυξήθηκε η εκμετάλλευση των δασών για τις απαιτήσεις σε καύσιμα και διατροφή των κοινοτήτων που βρίσκονται στα ορυχεία νοτιοδυτικά των υψιπέδων (Works & Hadley, 2004:25), χωρίς όμως αυτή να είναι τόσο εκτεταμένη όσο

στη μεταποικιακή περίοδο όπου η χρήση γης για κτηνοτροφικούς λόγους και η ερήμωση των περιοχών από τους αυτόχθονες, οδήγησε σε εγκατάλειψη και πίεση πάνω στη γη και στους φυσικούς πόρους (Endfield, Georgina H., and Sarah L. O'Hara:1999).

Η Stewart-Harawira (2005:69) αναφερόμενη στα λόγια του φιλόσοφου David Hume αναφέρει ότι η επέκταση του διεθνούς εμπορίου για τους σκοπούς της ικανοποίησης των αναγκών της κατανάλωσης ήταν αναπόσπαστο μέρος της νέας τάξης πραγμάτων. Εν συνεχεία η συγγραφέας, αναφερόμενη στην έννοια της απεδαφικοποίησης και επανεδαφικοποίησης των Deleuze και Guattari στον ΑντιΟιδίποδα αποδίδει την απεδαφικοποίηση των εδαφών των αυτόχθονων λαών και την διάλυση των κοινωνικών και πολιτικών τους δομών στην ανάγκη της καπιταλιστικής επέκτασης. Αντίστοιχα, η αποικιοκρατία κατά τον Robert Young (2007:51) μπορεί να αναλυθεί στην αποικιακή κυριαρχία, που το κίνητρο της ήταν η απόκτηση εδαφών για εγκατάσταση ή εξαγωγή πλούτου. Εξάλλου η φυσική ιδιοποίηση της γης ήταν ο κύριος στόχος της.

Το δάσος, από αμνημονεύτων χρόνων, έχει καθορίσει την ζωή της κοινότητας στην Cherán, η οποία πολιτισμικά, οικονομικά και πολιτικά αλληλοσυσχετίζεται με το δάσος, ως την πιο σημαντική υλική και μη-υλική πηγή για την διατροφή πολλών γενεών του χωριού. Οι κάτοικοι της κοινότητας ασκούσαν ιστορικά μια σειρά δραστηριότητες που είχαν σχέση με το δάσος ή ήταν μέσα στο δάσος, καθιστώντας το με αυτόν τον τρόπο την βασική πηγή διατροφής τους αλλά και ένα σύμβολο της κοινότητας (Navarrete E.M. 2021:2).

Η διδακτορική διατριβή του Edgars Martínez Navarrete «¡Bosque para quien lo trabaje! Relaciones de producción e identidad política en los procesos de autonomía indígena. El caso de Cherán K'eri» (2017) καθώς και το άρθρο του «The forest belongs to those who work it! multifaceted dispossession, relations of production, and ethnicity within processes of indigenous autonomy in Cherán, Mexico» (2021), είναι πολύ πλούσια σε ιστορικό, πολιτικό και ανθρωπολογικό επίπεδο. Το δεύτερο μάλιστα προσεγγίζει την κοινότητα, την εκμετάλλευση του δάσους και την υλοτομία μεθοδολογικά μέσα από το πρίσμα του γενικού προς το ειδικό. Η εκμετάλλευση του δάσους στην περιοχή της Cherán στο πλαίσιο της καπιταλιστικής επέκτασης αρχίζει στο τέλος του 19^{ου} αιώνα όταν εισήλθαν στα υψίπεδα της περιοχής ξένες εταιρίες χρησιμοποιώντας τους εμπορικούς δρόμους που είχαν μόλις ανοίξει προκειμένου να εκμεταλλευτούν το δάσος. Υπό τις διαταγές του τότε προέδρου Manuel Gonzalez, το 1993, τέθηκε σε εφαρμογή ο Νόμος για την Οριοθέτηση και Αποικιοποίηση των

Ακαλλιέργητων Γαιών, επισημοποιώντας το άνοιγμα των υψιπέδων των Purhépecha στη μαζική εισροή της καπιταλιστικής ανάπτυξης και της συνεπαγόμενης και με πολλούς τρόπους αποστέρησης του δάσους από τους κατοίκους του. Επί της ουσίας, η οριοθέτηση, επιβλήθηκε από το Κράτος, υλοποιήθηκε από ξένους και εθνικούς αποίκους καθώς και από τοπογραφικές εταιρίες που είχαν προσφάτως εγκατασταθεί μονίμως στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό και με την παράλληλη εισροή ξένου κεφαλαίου, οι Βρετανικές και οι Βορειοαμερικανικές εταιρίες που σχετίζονται με τις εξορύξεις και την εκμετάλλευση των δασικών προϊόντων πολλαπλασιάστηκαν στην περιοχή. Ο Edgars Navarrete (2021:4 επ.) αναφέρεται στις εταιρίες που άρχισαν να εκμεταλλεύονται εντατικά το δάσος. Συγκεκριμένα, κάνει ειδική αναφορά στην Mexican Finance Company και στην Compañía de Bosques Mexicanos, τις δύο εταιρίες που άνηκαν στον ιδιαίτερα εύπορο επιχειρηματία των Η.Π.Α. Santiago Slade, που το 1908 δημιούργησε την Compañía Industrial του Michoacán. Αυτές οι δύο εταιρίες, προώθησαν την σιδηροδρομική επέκταση που συνέδεε την Morelia με την Uruapan και η οποία θα μπορούσε να διασυνδέσει τα υψίπεδα των Purhépecha με τα αστικά κέντρα, και παράλληλα θα εξασφάλιζε την μεταφορά κυριολεκτικά τόνων φυσικών πηγών σε άλλες πολιτείες. Η χρήση ξύλου ήταν απαραίτητη για την κατασκευή των ξύλινων σιδηροδρομικών γραμμών καθώς και ως κάρβουνο για την ατμομηχανή γεγονός που οδήγησε στην αύξηση της παράνομης υλοτομίας, σε συνδυασμό βέβαια πάντα με την ανάγκη για μεταφορά ξυλείας και άλλων δασικών προϊόντων προς τις βιομηχανικές πόλεις δια του σιδηροδρόμου.

Κατά τη διάρκεια της εποχής της αυταρχικής προεδρίας του Porfirio Diaz (1876 -1891), οι εντάσεις μεταξύ των κοινοτήτων των Purhépecha και των εξορυκτικών εταιριών αυξήθηκαν εξαιτίας των πρακτικών εκμετάλλευσης πάνω στον τοπικό πλούτο. Προς όφελος των εξορυκτικών εταιριών, η νομική οριοθέτηση της ακαλλιέργητης γης επέτρεψε την δημιουργία μεγάλων δασικών οριοθετημένων εκτάσεων στα υψίπεδα των Purhépecha, οι οποίες συνεχώς επεκτείνονταν μέσω πολυάριθμων παραχωρήσεων από το κράτος. Με αυτόν τον τρόπο, η εξαγωγή ξυλείας μεγιστοποιήθηκε και συνέβαλε και στην συνέχιση της κατασκευής σιδηροδρόμων. Όλα αυτά διευκόλυναν και οδήγησαν μεταξύ άλλων αρνητικών συνεπειών, στην εντατικοποίηση της νόμιμης και της παράνομης υλοτομίας στα τοπικά δάση. Πέραν τούτων, διάφορες κοινότητες ενοικίαζαν την γη σε εταιρίες κρυφά από την πλειοψηφία των κατοίκων, πυροδοτώντας και βαθαίνοντας με αυτόν τον τρόπο τις εσωτερικές συγκρούσεις. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και η συμφωνία ενοικίασης των

υψιπέδων της Cherán με τον γιο του Slade, Slade Jr για μια περίοδο τριάντα χρόνων, παρέχοντας του το αποκλειστικό δικαίωμα να εκμεταλλεύεται το δάσος, απαγορεύοντας την πρόσβαση στους κατοίκους της περιοχής. Έχει πολύ ενδιαφέρον η αναφορά του Navarrete για την στάση των αυτόχθονων κοινοτήτων στην περιοχή. Ενώ κάποιοι προσαρμόστηκαν, μια σημαντική μερίδα της κοινότητας, καθοδηγούμενη από τον Casimiro Leco, αντιστάθηκε και πήρε τα όπλα προκειμένου να αντιμετωπίσει τον Slade Jr δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα εχθρικό περιβάλλον για τον ίδιο, αναγκάζοντας τον να αναστείλει τις επιχειρήσεις της δυστυχώς όμως για ένα μικρό διάστημα. Αυτές οι ενοικιάσεις της γης υπονόμευσαν την κοινοτική πρόσβαση στην τροφή. Για τον συγγραφέα, αυτές οι πολλαπλές αποστερήσεις της γης από τους κατοίκους της, αποτελούν την βάση προκειμένου να κατανοήσουμε πως το οργανωμένο έγκλημα και η διεφθαρμένη αγροτοβιομηχανία του αβοκάντο κατέλαβε την κοινότητα εκατό περίπου χρόνια αργότερα.

Η δύσκολη για την επιβίωση πια πραγματικότητα οδήγησε πολλά μέλη της κοινότητας να κερδίζουν τα προς το ζειν ως φθηνά εργατικά χέρια μέσα από την υπερεκμετάλλευση της εργασίας τους από τις εταιρίες. Παράλληλα, τα νόμιμα και παράνομα εργοστάσια ξυλείας αυξήθηκαν με γεωμετρική πρόοδο, το οποίο οδήγησε στην εμφάνιση ενός μεγάλου αριθμού παράνομων υλοτόμων οι οποίοι λειτουργούσαν στην περιοχή καθώς οι κρατικοί περιορισμοί ήταν λίγοι. Η παράνομη υλοτομία μείωνε το κόστος παραγωγής για τις εταιρίες και κυρίως εγκαθίδρυε μια παράνομη αγορά ξύλου η οποία παρέμεινε μέχρι τις μέρες μας στα υψίπεδα των Purhépecha μέσα από διάφορα δίκτυα διαφθοράς.

Η Μεξικάνικη Επανάσταση διέκοψε με κάποιο τρόπο αυτήν την πορεία καθώς η συνταγματική αναγνώριση της κοινωνικής ιδιοκτησίας είτε με την μορφή της κοινοτικής γης είτε με την μορφή των ejidos, της κοινόχρηστης γης που έχει παραχωρηθεί από την κυβέρνηση. Παρόλα αυτά, η εκμετάλλευση – έχει ενδιαφέρον πως η λέξη εκμετάλλευση όσον αφορά τους πόρους έχει μια θετική έννοια ακόμα και στο πολιτισμικό της γράφουσας – των δασικών πόρων με ληστρικούς ίσως όρους, συνεχίστηκε στην πορεία μέσα από διάφορους τρόπους και νομικές συγκαλύψεις.

«Πριν από το 2008, ο κατακερματισμός εντός της κοινότητας είχε κάνει την εμφάνιση του εξαιτίας του εγωισμού, της θέλησης να έχει κάτι για τον εαυτό του, να πιστεύει κανείς ότι κάτι είναι δικό του, περιφράζοντας ή πουλώντας το».

Κατά τη διάρκεια του ανοίγματος του νεοφιλελευθερισμού που ξεκίνησε ως ένα αποτέλεσμα της κρίσης του 1982 υπό την εντολή του Miguel de Madrid και της συνακόλουθης υποβολής του Μεξικού στις συστάσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, οι διαδικασίες πολύπλευρης εκποίησης και αποστέρησης που είχαν ρημάξει το οροπέδιο του Purhépecha για σχεδόν έναν αιώνα βάθυναν και πήραν διαφορετικές μορφές.

Η καλλιέργεια του αβοκάντο κατέστρεψε οποιεσδήποτε πρωτοβουλίες πήρε η κοινότητα προκειμένου να ενδυναμωθεί οικονομικά. Παρότι η καλλιέργεια του αβοκάντο ξεκίνησε κοντά στα υψίπεδα των Purhépecha κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η εισαγωγή της ποικιλίας California Hass τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 και η εντατικοποίηση της παραγωγής της από την αγροτοβιομηχανία σε ολόκληρη την πολιτεία του Michoacan, επιδείνωσε τις συνθήκες αγροτικής παραγωγής στο πλαίσιο της κοινοτικής γης και επικαρπίας καθώς και αύξησε σημαντικά την παράνομη υλοτομία στην περιοχή. Η παράνομη υλοτομία και οι διαδικασίες επεξεργασίας του ξύλου αυξήθηκαν τρομερά με αποτέλεσμα η περιοχή να έχει ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά παράνομης εξαγωγής ξύλου. Η αξιοσημείωτη αύξηση των κτημάτων με αβοκάντο οδήγησε στην αποψίλωση των δασών της περιοχής μέσα από δύο διαφορετικές διαδρομές: από την μία πλευρά υπήρχε μία αυξημένη ανάγκη για μεγάλες ποσότητες από ξύλο προκειμένου να κατασκευαστούν κιβώτια συσκευασίας, τα οποία οι αγρότες αποκτούσαν από τοπικά συνεργεία υλοτομίας οι οποίοι τους τα πωλούσαν ως ακατέργαστο υλικό κάτω από την τιμή του νόμιμου κόστους παραγωγής. Αυτή η δυναμική διαπλέχθηκε με την επέκταση της χρήσης του ηλεκτρικού πριονιού στα υψίπεδα των Purhépecha καθώς και με την εφαρμογή τεχνολογιών που απλοποιούσαν την αλλαγή την εργασία τους και είχαν μεγαλύτερα αποτελέσματα παραγωγής. Από την άλλη πλευρά, καθώς η αγορά του αβοκάντο άνοιξε στην Ευρώπη, οι παραγωγοί του εκμεταλλεύτηκαν τις καιρικές συνθήκες της περιοχής προκειμένου να επεκταθούν ακόμα περισσότερο, αποψιλώνοντας και εκκαθαρίζοντας μεγάλες δασικές εκτάσεις προκειμένου να φυτέψουν ακόμα περισσότερα αβοκάντο. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 περισσότερα από 35.000 εκτάρια με αβοκάντο φυτεύτηκαν, γεγονός που οδήγησε σε συγκρούσεις μεταξύ των καλλιεργητών αβοκάντο και των τοπικών κοινοτήτων καθώς οι πρώτοι απαιτούσαν την ιδιωτικοποίηση μεγάλου μέρους της γης των αυτόχθονων. Παράλληλα, η επέκταση αυτή οδήγησε πολλούς Purhépecha

να ασχοληθούν με την παράνομη υλοτομία προκειμένου να επιβιώσουν, δεδομένου μάλιστα ότι υπήρχε η τεχνολογία που μπορούσε να συμβάλλει σε αυτό. Στην Chetán, μπορεί το ύψος να μην βοηθούσε στην δημιουργία περιβολιών, οι κάτοικοι του όμως εγκατέλειψαν το δάσος και την αγροτικές εργασίες προκειμένου να βρουν εργασία ως φθηνά αμειβόμενοι εργάτες στα πριονιστήρια ξυλείας των υψιπέδων.

Κατά την διάρκεια του 1990, τρεις νομικοί, πολιτικοί και νομικοί λόγοι οδήγησαν στην ακόμα μεγαλύτερη επέκταση των αβοκάντο στην περιοχή. Πρώτον, η NAFTA, η βορειοαμερικανική συμφωνία ελεύθερου εμπορίου ανάμεσα στις Η.Π.Α., τον Καναδά και το Μεξικό, επέκτεινε την αγορά – και άρα παραγωγή – του αβοκάντο στις αγορές της Βόρειας Αμερικής πέρα της Ευρώπης και της Ασίας που αποτελούσαν τις κεντρικές αγορές μέχρι τότε. Ο δεύτερος λόγος σχετιζόταν με την σκληρή διαπραγμάτευση μεταξύ των παραγωγών αβοκάντο και της κυβέρνησης των ΗΠΑ για την άρση της απαγόρευσης για λόγους υγιεινής στις εισαγωγές προϊόντων που είχε επιβληθεί από το 1914. Το 1997 επιτεύχθηκε συμφωνία τελικά ανάμεσα στις δύο πλευρές, η οποία επέτρεπε την εισαγωγή αβοκάντο ορισμένων κοινοπραξιών του Michoacán στις Η.Π.Α. κάτω από αυστηρά φυτουγεινομικά μέτρα και οικονομικούς περιορισμούς. Τέλος, όσον αφορά τους νόμους, ένα μεγάλο μέρος αυτών τροποποιήθηκαν, αντιστρέφοντας τα όποια πενιχρά κέρδη που είχαν σημειωθεί από τον Δασικό Νόμο του 1986. Ο τελευταίος θεωρείται ότι αποτελούσε μάλιστα ένα από τα τελευταία εμπόδια στην επέκταση της βιομηχανίας του αβοκάντο. Οι νομοθετικές τροποποιήσεις που έγιναν ήταν η τροποποίηση του άρθρου 27 του Νόμου της Αγροτικής Μεταρρύθμισης, η οποία άφηνε έκθετη την κοινοτική ιδιοκτησία στο μεγαλύτερο της μέρος στη ζήτηση της ελεύθερης αγοράς καθώς και η ψήφιση και εφαρμογή των Δασικών Νόμων του 1992 και του 1997, οι οποίες ιδιωτικοποιούσαν τις τεχνικές υπηρεσίες που υποστήριζαν τις δασικές επιχειρήσεις. Αυτοί οι Δασικοί Νόμοι εισήγαγαν διατάξεις σχετικά με την εφαρμογή προγραμμάτων αναδάσωσης από πάνω προς τα πάνω, τα οποία όριζαν ποια είδη θα χρησιμοποιηθούν και πως κατά την αναδάσωση καθώς επίσης την συρματοφραξη ανάμεσα σε ανταγωνιστικές ιδιοκτησίες, ένα ζήτημα ήδη οξυμένο σχετικά με τα όρια ανάμεσα στις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης κομιού (Navarette, 2021:7-8).

Φτάνοντας το 2000 η αγροτοβιομηχανία του αβοκάντο, ο λεγόμενος «πράσινος» χρυσός» κάλυπτε 55.627 εκτάρια της πολιτείας του Michoacán. Καθώς ο νεοφιλελευθερισμός επεκτεινόταν και καθιερωνόταν, μαζί της επεκτεινόταν η καλλιέργεια αβοκάντο. Το 2006 το Μεξικό κυριαρχούσε στη διεθνή αγορά του

αβοκάντο, παράγοντας το 35.9 της παγκόσμιας παραγωγής ενώ η πολιτεία του Michoacan παρήγαγε το 85,6 της εθνικής παραγωγής. Το 75% των καλλιεργημένων κτημάτων αβοκάντο στο Michoacan βρίσκονται στα υψίπεδα των Purhépecha. Καθώς τα έσοδα από την παραγωγή του αβοκάντο αυξάνονταν, το οργανωμένο έγκλημα άρχισε να διεισδύει στην πολιτεία του Michoacán. Η είσοδος του και ο έλεγχος της περιοχής και της οικονομίας από το οργανωμένο έγκλημα ενισχύθηκε από το ευρύτερο πλαίσιο της οικονομικής αναδιάρθρωσης, της εξάλειψης των επιδοτήσεων και της προώθησης της αγροτοβιομηχανικής ανάπτυξης σε βάρος των αγροτών, των ejidatarios (συνεταιριστικών τοπικών εργατών γης) καθώς και των αυτόχthonων κοινοτήτων. Αυτό το περιβάλλον ήταν ευνοϊκό για την άνθιση των εγκληματικών οργανώσεων οι οποίοι ασκώντας βία στους κατοίκους των περιοχών, θέλησαν να εκμεταλλευτούν την βιομηχανία του αβοκάντο προκειμένου να κερδίσουν αλλά και να ξεπλύνουν τα έσοδα τους από τις παράνομες δραστηριότητες. Στο πλαίσιο των παράνομων δραστηριοτήτων τους, οι οργανώσεις εκμεταλλεύτηκαν τα πολλά νόμιμα και παράνομα πριονιστήρια ξυλείας της περιοχής, την έλλειψη θέσεων εργασίας και την εκπαίδευση στην υλοτομία που πολλές κοινότητες είχαν προκειμένου να χρηματοδοτήσουν και να παρέχουν προστασία σε διάφορες δομές που ήταν υπεύθυνες για την ερήμωση και αποψίλωση του οροπεδίου για τις ανάγκες της βιομηχανίας αβοκάντο (Navarette, 2021:6).

Οι πρώτες εισβολές των ξυλοκόπων (talamontes), χρηματοδοτήθηκε από το οργανωμένο έγκλημα στη Cherán το 2007 σε λόφους πέρα από την κατοικημένη περιοχή (Navarrete, 2021:9), υπό την καθοδήγηση του Mauricio Cuitláhuac, που είναι γνωστός ως Güero, ο εκπρόσωπος της La Familia Michoacána στην περιοχή.

Από το 2008 έως το 2011, η κοινότητα Purhépecha του Cherán βρισκόταν υπό τον έλεγχο του εμπορίου ναρκωτικών, το οποίο είχε καταστήσει την ζωή στην πόλη ανυπόφορη καθώς και είχε ερημώσει τα μισά και περισσότερα δάση λόγω της ανεξέλεγκτης και παράνομης υλοτομίας. Η αποψίλωση των δασών συνοδεύτηκε από την κατάληψη των δρόμων από ένοπλες συμμορίες, εξώσεις ανθρώπων από τη γη τους, εξαφανίσεις, δολοφονίες, απαγορεύσεις κυκλοφορίας και διάλυση του κοινωνικού ιστού (Alvarado Pizaña, P. 2018:132).

B. Η 15^η Απριλίου του 2011

«Μας ρωτούν για ποιο λόγο ανάψαμε φωτιές, εμείς είμαστε οι άνθρωποι της φωτιάς, στην κοσμοαντίληψη των Purhépecha μας γνωρίζουν ως τους αδελφούς

της φωτιάς, γιατί οι πρόγονοι μας πίστευαν στον θεό του ήλιου καθώς και στον θεό Curicaueri, τον θεό της Φωτιάς»⁸

Ανώνυμος νέος
Στο Komün Cinema με τίτλο «Despertar»⁹

Η 15^η Απριλίου του 2011, σήμανε την απαρχή μιας εξέγερσης και ανακατάληψης της γης και της ζωής των κατοίκων. Στις 15 Απριλίου 2011, το πρωί, μια ομάδα γυναικών, αγανακτισμένη από την λεηλασία των υλοτόμων και κυρίως από την περικοπή των δέντρων που βρίσκονταν κοντά στη πηγή La Confradia, την πηγή από την οποία προμηθεύεται νερό η κοινότητα, αποφάσισε να αντισταθεί και να θέσουν εαυτές τα σώματα τους μπροστά στους υλοτόμους (Salmerón, O. A. U. 2017:100). Η ενσώματη στάση αυτή των γυναικών, που περιγράφεται και από μία ηλικιωμένη γυναίκα ως μια δύναμη εσωτερική, «όταν υπάρχει κάτι τόσο δυνατό που σου δίνει μια δύναμη εσωτερική που δεν μπορείς να συγκρατήσεις, λες στον εαυτό σου, εγώ πρέπει να συμμετάσχω και σε σπρώχνει προς τα εκεί»¹⁰, πυροδότησε μια σειρά οργανωτικές πρωτοβουλίες. Οι κάτοικοι άναψαν μεγάλες φωτιές, κυρίως για να προστατεύσουν τις εισόδους στην κοινότητα. Οι συγκεντρώσεις γύρω από τη φωτιά λειτούργησαν ως σημείο αναφοράς προκειμένου να οργανωθούν συνελεύσεις ανά γειτονίες καθώς αντίστοιχα και γενικές συνελεύσεις κατά τις οποίες λαμβάνονταν οι αποφάσεις των κατοίκων. Μέσα από αυτές τις συνελεύσεις, εκλέχθηκαν τέσσερις αντιπρόσωποι, ένας για κάθε γειτονιά και συστήθηκε η Γενική Επιτροπή που είχε ως αρμοδιότητα την διαμεσολάβηση με τις αρχές κατά την διάρκεια των συγκρούσεων. Εν συνεχεία και με την πάροδο του χρόνου, διαμορφώθηκαν δεκαέξι ακόμα επιτροπές, επιφορτισμένες να καλύπτουν τις ανάγκες της κοινότητας. Αυτή η νέα μορφή αυτοδιαχείρισης ήταν παράγωγο μιας ιστορικής αναγκαιότητας και μπόρεσε να καλύψει το κενό που είχε αφήσει η Δημοτική Διακυβέρνηση. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, γεννήθηκε και μεγάλωσε η ιδέα της αυτοδιακυβέρνησης, η οποία όμως συνέπεσε με την αρχή της προεκλογικής περιόδου σε επίπεδο πολιτείας προκειμένου να εκλεγούν πρόεδροι δήμων και κυβερνήτες. Η συνεχιζόμενη επί χρόνια δυσaráσκεια του πληθυσμού των Purhépecha απέναντι στην κυβέρνηση και στα πολιτικά κόμματα εξαιτίας, πρώτον, της αδιαφορίας τους για την καταστροφική λεηλασία των δασών και, δεύτερον, οι διαιρέσεις που είχαν προκληθεί εντός της κοινότητας εξαιτίας της παρέμβασης των

⁸ <https://pueblosoriginarios.com/meso/occidente/purepecha/curicaueri.html>

⁹ https://www.youtube.com/watch?v=LOu9s2ifemc&ab_channel=Kom%C3%BCnCinema [30:27]

¹⁰ https://www.youtube.com/watch?v=LOu9s2ifemc&ab_channel=Kom%C3%BCnCinema [27:60]

κομμάτων, οδήγησε την κοινότητα σε ένα νομικό αγώνα προκειμένου να κερδίσει την αυτονομία και την αυτοδιοίκηση. (Salmerón, O. A. U. 2017).

Τον Νοέμβριο του 2011, η αυτόχθονη κοινότητα του Cherán όρισε τις αρχές της βάσει των ηθών και εθίμων τους («usos y costumbres») μετά από τη δικαστική διεκδίκηση και την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου υπέρ της κοινότητας. Το κομματικό σύστημα της υπάρχουσας πολιτικής σκηνής εξαφανίστηκε και μια δομή συμβουλίου το αντικατέστησε. Η κοινότητα Cherán ακόμα και μέχρι στις μέρες μας έχει μια τριχοειδή δομή όσον αφορά τις συζητήσεις και τις αποφάσεις εντός της κοινότητας, η οποία καθοδηγεί αλλά και παράλληλα ελέγχει την Κοινοτική Κυβέρνηση (Gasparello, 2021:57). Η ως άνω απόφαση αναγνώρισε για πρώτη φορά στην ιστορία του Μεξικάνικου Κράτους, το δικαίωμα ενός αυτόχθονου δήμου να εκλέγει τις αρχές διοίκησης του σύμφωνα με τα «ήθη» και τα «έθιμα» του.

Σίγουρα ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν μέσα από την εργασία και δεν είναι εύκολο να απαντηθούν είναι η προμήθεια όπλων και η χρήση τους από τους κατοίκους της Cherán. Οι κάτοικοι φορώντας απλά μάσκες και χωρίς να φορούν στολές στρατιωτικές ή κάποια ενδυμασία που να θυμίζει στρατό, πήραν τα όπλα δημιουργώντας τις πρώτες εικόνες στην πολιτεία του Michoacán των ομάδων αυτοάμυνας, ενάντια στο καρτέλ των Los Caballeros Templarios, διάσπαση της La Familia Michoacána οι οποίοι κατέστρεφαν το δάσος μέσα από την παράνομη υλοτομία. Οι αρχηγοί της κοινότητας υπερασπίστηκαν την νομιμοποίηση τους ως μια μορφή κοινοτικής αστυνομίας και η κυβέρνηση του Michoacán εξέφρασε την συμπάθεια της προς την κοινότητα. Χωρίς να είναι αντικείμενο της παρούσας εργασίας, έχει ενδιαφέρον η εξάπλωση με άλλες μορφές και περιεχόμενο των ομάδων αυτοάμυνας σε όλη την πολιτεία από το 2012, οι οποίοι χρησιμοποίησαν ιδεολογικά το παράδειγμα της κοινότητας Cherán για άλλους σκοπούς.¹¹

Μετά την εξέγερση το καρτέλ δεν επέστρεψε. Κάποιοι θεωρούν ότι αυτό έχει σχέση με τα χαμηλά κέρδη από την παράνομη υλοτομία με αποτέλεσμα να μην κριθεί απαραίτητο να προχωρήσουν σε αντίποινα απέναντι στους κατοίκους. Οι δημοσιογραφικές έρευνες εστιάζουν περισσότερο στη διάλυση της La Familia Michoacána ή τουλάχιστον στην οπισθοχώρηση της εκείνο το διάστημα καθώς αρχηγοί και άλλα μέλη της σκοτώθηκαν σε διάφορες ενέδρες και επιδρομές. Δεν είναι ακόμα

¹¹ International Crisis Group (ICG), Justice at the Barrel of a Gun: Vigilante Militias in Mexico , 28 May 2013, Latin America Briefing N°29, available at: <https://www.refworld.org/docid/51a5985a4.html> [accessed 11 September 2022]

εύκολο να εκτιμηθεί ο βαθμός επιρροής των Caballeros Templarios, διάσπαση του προηγούμενου καρτέλ, στην περιοχή, οι οποίοι κάλυψαν το κενό που άφησε η La Familia Michoacána¹².

Για τον πρόεδρο της κοινότητας, όπως και για όλους τους ερωτηθέντες από την δημοσιογράφο, η επιτυχία της κοινότητας είναι η ενεργή συμμετοχή όλων και η εβδομαδιαία λογοδοσία των αρχών στην κοινότητα. Όμως, η βασική τους αρχή και προϋπόθεση είναι ότι «αν το οργανωμένο έγκλημα έχει χώρο, τότε μπορεί να δράσει, αν εμείς οι ίδιοι τους δώσουμε χώρο, τότε αφήνουμε την πόρτα ανοιχτή στη δράση τους». ¹³ Η αλληλεγγύη και η ενότητα είναι το βασικό στοιχείο της επιτυχίας τους απέναντι στην δράση των εγκληματικών οργανώσεων.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να αναφερθώ στον Nathaniel Morris (2019) και στην δική του άποψη για την ανάδυση των αυτόχthonων παραστρατιωτικών οργανώσεων στο Μεξικό, θέτοντας σε αμφισβήτηση το μονοπώλιο της βίας από την πλευρά του Κράτους. Για τον Nathaniel Morris, αντίστοιχες αυτόχthones ομάδες αυτοάμυνας έχουν ιστορικό βάθος στο Μεξικό και έχουν διαδραματίσει βασικό ιστορικό ρόλο από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, αν και αυτές οι πολιτοφυλακές συχνά απεικονίζονται ως ριζικά νέα φαινόμενα που θέτουν άνευ προηγουμένου προκλήσεις για το κράτος δικαίου, παρόμοιες ομάδες στην πραγματικότητα διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στην ιστορία του Μεξικού από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα καθώς και αντίστοιχα σημαντικό ρόλο κατά την διάρκεια της Επανάστασης (1910-1940) στο πλαίσιο της αντίστασης αλλά και για την προώθηση της αγροτικής μεταρρύθμισης. Για τον ερευνητή, όπως οι ινδιάνοι θεωρούνται ότι

«στέκονται στο περιθώριο της προόδου, στο περιθώριο της εθνικότητας και εκτός ιστορίας», με τον ίδιο τρόπο και ο ρόλος των «αυτόχthonων πολιτοφυλακών» στην περιφερειακή πολιτική και στο σχηματισμό του ίδιου του μεξικάνικου έθνους - κράτους, έχει αγνοηθεί σε μεγάλο βαθμό από τους ακαδημαϊκούς, τους δημοσιογράφους και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, οι οποίοι παρουσιάζουν τους σύγχρονους διαδόχους τους ως αποκομμένους από τις ιστορικές και πολιτιστικές τους βάσεις».¹⁴

Γ. Η κοινότητα Cherán από τις 15 Απριλίου 2011 έως σήμερα

¹² <https://www.wired.com/2013/05/cheran-uprising/>

¹³ https://www.youtube.com/watch?v=2WgAocrd-LE&ab_channel=Reddebrek [20:00]

¹⁴ <https://nathanielmorris.co.uk/indigenous-militias/>

«... Από τους αρχαίους κατοίκους αυτών των εδαφών, μεταδόθηκε αυτή η γνώση για την υπεράσπιση αυτού που είναι δικό μας. Και αυτά τα εδάφη είναι δικά μας, είμαστε οι κληρονόμοι αυτών των δασών, αυτών των εδαφών. Όχι με την έννοια της ιδιοκτησίας, ότι αυτό είναι δικό μου, αλλά με την έννοια ότι όλοι μοιραζόμαστε έναν κοινό χώρο, ότι όλοι αναπνέουμε αέρα, ότι όλοι βλέπουμε βουνά, ότι όλοι βλέπουμε τροφή σε αυτά τα εδάφη, ότι βλέπουμε τη ζωή εδώ».

Tsinarini (στο Paulino Alvarado Pizaña, 2018:144)

Η διαδικασία της αναγέννησης των κοινοτικών γαιών έχει σαν βάση την αναμόρφωση του Συμβουλίου των Κοινών Αγαθών (Iretsikueri Juramukua), την αναδάσωση των κομμένων δασών και την προστασία των δασών από κοινού από το Συμβούλιο και τα μέλη της κοινότητας μέσα και από την περιήγηση σε αυτά. Είναι νωρίς για να αποτυπωθούν όλοι οι καρποί αυτών των δράσεων καθώς είναι μια μακροχρόνια προσπάθεια που έχει ήδη κοστίσει πολλές ζωές. Όσο πιο μακριά από το αστικό κέντρο πηγαίνει κανείς στο πλαίσιο της προστασίας και αναδάσωσης του δάσους, τόσο πιο εκτεθειμένος είναι σε σχέση με τις παραστρατιωτικές επιθέσεις. Η κοινοτική εδαφικότητα αποτελεί την εγγύηση της διαχρονικής συνέχειας του Cherán. Η γη δεν είναι μόνο το επιφανειακό στρώμα μιας αδρανούς ύλης. Αντίθετα, σημαίνει με άλλους όρους, το νερό από το οποίο τροφοδοτούνται οι άνθρωποι, τα ζώα και τα λαχανικά, π.χ. η πηγή της εμπορικής τροφής, τα καυσόξυλα για τη σόμπα, ο χώρος αναψυχής, ο χώρος των πνευμάτων, ο χώρος ο οποίος ρυθμίζει τις βροχές, τις θερμοκρασίες και τους ανέμους (Pizaña, 2018:144-145).

Η μορφή της κυβέρνησης στην κοινότητα Cherán μετά την ανάληψη της πόλης και των δασών από τους κατοίκους της αποτελούνταν από ένα Μεγάλο Συμβούλιο και από οκτώ συμβούλια. Το Μεγάλο Συμβούλιο αποτελείται από δώδεκα άτομα. Κάθε γειτονιά εκπροσωπείται από τρία συμβούλια, Τα διαχειριστικά συμβούλια, ήτοι το Συμβούλιο των Νέων, το Συμβούλιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το Συμβούλιο των Αστικών Υποθέσεων, το Συμβούλιο της Δικαιοσύνης και της Διαμεσολάβησης, το Συμβούλιο των Κοινωνικών, Οικονομικών και Πολιτισμικών Προγραμμάτων, το Συμβούλιο του Συντονισμού των Γειτονιών, το Συμβούλιο των Κοινών Αγαθών, το Συμβούλιο των Γυναικών, έχουν εκπροσώπους από κάθε γειτονιά, στο σύνολο τέσσερις, με εξαίρεση το Συμβούλιο των Γειτονιών που έχει δύο εκπροσώπους από κάθε γειτονιά. (Juárez, 2021:152-153). Το Συμβούλιο των Κοινών Αγαθών, ασχολείται με την διαχείριση του χωροταξικού σχεδιασμού, την αειφόρο χρήση των δασικών

πόρων, την διαχείριση και λειτουργία της αγροτικής αρχής καθώς και τα ζητήματα των αυτοχειριστικών διαδικασιών (Juárez, 2021:153 επ).

Η κοινότητα, στο σύνολο της, πήρε μια σειρά αποφάσεις προκειμένου να αποκατασταθεί η ζωή στους λόφους και στη γη τους. Αποκατάσταση της ζωής και της αξιοπρέπειας, σημαίνει για τους κατοίκους της κοινότητας, η εκπλήρωση της δέσμευσης τους στους προγόνους για αμοιβαιότητα και αναλογικότητα στη σχέση τους με την γη (Pizaña, 2018).

Ο Navarrete (2016:173) αναφέρεται στα επιτεύγματα της κοινότητας όσον αφορά το δάσος και την προστασία του. Οι κοινοτικοί δασοφύλακες έχουν καταφέρει να μειώσουν με ικανοποιητικό τρόπο οποιοδήποτε είδος υλοτομίας ή άλλα προβλήματα που σχετίζονται με το δάσος. Όχι μόνο τα πρώτα χρόνια, που αποτελούσε το κύριο πρόβλημα σχετικά με τα θέματα κοινοτικής περιουσίας, αλλά επίσης ακόμα και όταν ομαλοποιήθηκαν οι συνθήκες και η κατάσταση στην Cherán. Οι καθημερινές περιηγήσεις στο δάσος συνέδραμαν στο να περιοριστούν οι πρακτικές όσων ασκούν βία στο δάσος («rapamontes»). Κάποιες υλοτομικές ενέργειες συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα, έχοντας όμως σημειωθεί σημαντική πρόοδος στη ρύθμιση τέτοιων ενεργειών. Αυτό έχει συμβεί κυρίως εξαιτίας των οδηγιών και της κοινοτικής επίβλεψης που απαγορεύει οποιοδήποτε τύπο δασικής εκμετάλλευσης. Έχει σημασία να τονιστεί ότι οι συνελεύσεις έχουν την εξουσία να αποβάλλουν ή να αναστείλουν τα μέλη των ομάδων των δασοφυλάκων αν το κρίνουν απαραίτητο κάποια στιγμή. Τα μέλη των δομών της διακυβέρνησης της κοινότητας έχουν ιδιαίτερη ευθύνη που απορρέει από την ίδια την κοινότητα και πρέπει να σημειωθεί ότι στα ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια και προστασία των δασών δεν είναι το ίδιο ανεκτικοί όσο με άλλα ζητήματα.

Σημαντικό ρόλο στην επίλυση συγκρούσεων και παραβάσεων κοινοτικών κανόνων έχει αναλάβει το Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Διαμεσολάβησης. Το Συμβούλιο αποτελείται από οκτώ πρόσωπα που έχουν οριστεί από τις συνελεύσεις των γειτονιών. Το έργο τους είναι χωρισμένο σε τέσσερις τομείς: ποινικό, οικογενειακό και αστικό δίκαιο καθώς και πολιτικής προστασίας και δρόμων. Σύμφωνα με τον Ruben¹⁵, συνομιλητή της Gasparello Giovana (2021:57) «η διαμεσολάβηση σημαίνει η προσπάθεια να μιλήσει κανείς με τις συνειδήσεις των ανθρώπων και να τους προσκαλεί να κατανοήσουν, αυτοί που έχουν διαπράξει ένα λάθος πρέπει να το παραδεχθούν

¹⁵ https://www.youtube.com/watch?v=2WgAocrd-LE&ab_channel=Reddebrek (05:02)

δημοσίως και να δεσμευτούν στο να μην το ξανακάνουν. Το σύστημα μας δεν είναι ένα τιμωρητικό σύστημα καθώς δεν έχουμε ούτε μια επίσημη φυλακή». Η συγγραφέας επισημαίνει την ευαισθησία που επιδεικνύει το συμβούλιο στη διαχείριση συγκρούσεων που σχετίζονται με την παράνομη υλοτομία. Σύμφωνα με όσους συνομίλησε η συγγραφέας το συγκεκριμένο αδίκημα σχετίζεται με τον αποκλεισμό και την ανισότητα. Η αναζήτηση των βασικών αγαθών διαβίωσης αναγκάζει πολλούς να βρίσκονται στην απέναντι πλευρά. Η ευέλικτη και με κατανόηση των αιτιών των αδικημάτων στις δομική βία της φτώχειας αλλά και της συμμετοχής του οργανωμένου εγκλήματος στην εκμετάλλευση της αδύναμης θέσης όσων διαπράττουν το αδίκημα της παράνομης υλοτομίας, είναι σίγουρα μια ένδειξη της δικαιοσύνης των από τα κάτω. Ο συνομιλητής της αναφέρει: «Ζητάμε επίλυση και συμφιλίωση. Αν όμως διαπράξουν εκ νέου αδίκημα, σίγουρα αυτό είναι ενάντια στην κοινότητα» (Gasparello G. 2021:57).

Αναφερόμενη στην κοινότητα Cherán, έχει ενδιαφέρον να σταθούμε στην κοινοτική επιχείρηση, το πριονιστήριο ξυλείας, το φυτώριο καθώς και ορυχεία πετρώων και άλλων υλικών πάνω στη βάση του δάσους ως κοινοτικού και κοινού πόρου. (Juarez, 2021:126 επ.). Η κοινοτική επιχείρηση επιτρέπει στις κοινότητες και στις κοινωνικοοικονομικές ενότητες να ξανασκεφτούν, στρατηγικούς τρόπους αναπαραγωγής της ζωής και διάσωση της φύσης. Και αυτό, ενάντια στο επιχείρημα της αγοράς, που υποστηρίζει ότι αυτά τα καθεστώτα είναι ασυμβίβαστα με μια νεωτερικότητα συσσώρευσης κεφαλαίου καθώς και του επιχειρήματος ότι η συλλογική ιδιοκτησία καταστρέφει τους φυσικούς πόρους, προβάλλοντας το παράδοξο της «τραγωδίας των κοινών» «tragedia de los communes»¹⁶ (Juarez, 2021:74).

Η δασική κοινοτική επιχείρηση είχε ήδη ιδρυθεί από το 1988 και το 2011 με την ανακατάληψη της πόλης από τους κατοίκους της. Μετά την πρώτη νίκη της ανάληψης του ελέγχου της πόλης και των δασών από τους κατοίκους της, οι κάτοικοι έπρεπε να αντιμετωπίσουν μια σειρά σοβαρά προβλήματα, αναμενόμενα σε περιόδους κρίσης, όπως η αύξηση της ανεργίας, η ανάγκη καθαρισμού των βουνών από τα νεκρά ξύλα που είχαν αφήσει οι υλοτόμοι στο πέρασμα τους, η ανάγκη αναδάσωσης της κοινοτικής επικράτειας καθώς και την δημιουργία αυτοοργανωμένων δομών προκειμένου να αναλάβουν την βιώσιμη διαχείριση των πόρων τους. Για το λόγο αυτό,

¹⁶ <https://www.bbc.com/mundo/noticias-49082868>

η κοινοτική δασοκομία προωθήθηκε ως τρόπος αντιμετώπισης και καθιερώθηκε ως κοινοτική πολιτική στο Δημοτικό Σχέδιο Ανάπτυξης (Juárez, 2021: 151-152).

Ο Jaime Martinez Luna προσδιορίζει την κοινότητα «comunalidad» ως εξής:

Είμαστε κοινότητα, το αντίθετο από την ατομικότητα, είμαστε κοινοτικό έδαφος, όχι ιδιωτική γη, είμαστε κοινότητα μοιράσματος και όχι ανταγωνισμού, είμαστε πολυθεϊσμός και όχι μονοθεϊσμός. Είμαστε ανταλλαγή, όχι εμπόριο, διαφορετικότητα, όχι ισότητα, αν και στο όνομα της ισότητας, καταπιεζόμαστε και εμείς. Είμαστε αλληλοεξαρτώμενοι, όχι ελεύθεροι. Έχουμε αρχές αλλά όχι μοναρχίες. Ακριβώς όπως οι αυτοκρατορικές δυνάμεις βασίστηκαν στο νόμο και τη βία για να μας υποτάξουν, εμείς βασιζόμαστε στο νόμο και τη συναίνεση για να απαντήσουμε, να ανακοινώσουμε τι θέλουμε και τι επιθυμούμε να είμαστε,

(Martínez, στο Juárez, 2021:75).

Η κοινότητα αυτή κατασκευάζει ένα τρόπο σκέψης μεσοαμερικάνικο που πηγάζει μαζί με την αυτονομία από τα πεντακόσια χρόνια περιθωριοποίησης και αποκλεισμού των αυτόχθονων πολιτισμών. Η κοινότητα είναι μια έννοια που εξακολουθεί να ισχύει και έχει αποκτήσει δύναμη μπροστά στην κρίση του σύγχρονου καπιταλιστικού πολιτισμού. Πρόκειται επομένως για «φιλοσοφικούς, ηθικούς και πολιτικούς» προβληματισμούς σχετικά με τον τρόπο ζωής των ιθαγενών. Η κοινότητα είναι η εφαρμογή και η συνεχής καινοτομία μιας μορφής κοινοτικής οργάνωσης, είναι η ουσία του να είσαι ιθαγενής, το θεμέλιο της αντίστασης για να μην επιτρέπεται η κυριαρχία (Juárez, 2021:75-76). Σε αυτό το συγκεκριμένο και αξιακό κώδικα νομίζω ότι μπορεί να ενταχθεί η φράση της συζύγου ενός δολοφονημένου ακτιβιστή ότι «κάποιος πρέπει να πεθάνει, για να σωθεί το χωριό»¹⁷

Τα στοιχεία που ορίζουν την κοινότητα είναι : η γη, ως η μητέρα και ως έδαφος. Η συναίνεση της συνέλευσης για την λήψη αποφάσεων. Οι δωρεάν υπηρεσίες ως άσκηση της εξουσίας. Η συλλογική δουλειά, ως πράξη αναδημιουργίας. Οι τελετουργίες και οι τελετές ως έκφραση του κοινοτικού. Η κοινότητα είναι μία έκφραση της σκέψης, μία ιδεολογία και μία πράξη που έχει επιτρέψει τις κοινότητες των αυτόχθονων να αντιμετωπίσουν, να αντιστέκονται να επιλύουν προκλήσεις και προβλήματα σε συγκεκριμένο ιστορικό χρόνο. Σφυρηλατούνται αξίες, οι οποίες ακόμα και πριν την ανάδειξη του κινήματος της κοινωνικής οικονομίας εξασκούσαν, όπως η συνεργασία, ο αλτρουισμός, η αλληλεγγύη και η αμοιβαιότητα, που ορίζουν τις

¹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=LOu9s2ifemc&ab_channel=Kom%C3%BCnCinema 4:00

κοινωνικές σχέσεις μέσα από την κοινότητα και την φύση. Η κοινότητα αποτελεί την απτή ζωντανή αυτονομία. Αποτελεί όμως και μια φιλοσοφική θέση, μία σκέψη – δράση, είναι η μετάφραση του τρόπου σκέψης στο συγκεκριμένο (Juárez, 2021:77).

Επί του συγκεκριμένου, η αυτόχθονη κοινότητα έχει αξιοποιήσει τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τα οποία μάλιστα, διαδραματίζουν και κεντρικό ρόλο στο χτίσιμο της αυτόχθονης αυτοδιακυβέρνησης ως μέσου αντίστασης στην επιθετική πολιτική του νεοφιλελευθερισμού. Στην κοινότητα Cherán, το ράδιο Fogata για παράδειγμα προέκυψε το 2011 στο μέσο του ξεσηκωμού της κοινότητας τους υπερασπίζοντας τα δάση τους.

«Το ράδιο προέκυψε γιατί θέλουμε ο λόγος να συνοδεύεται από τη μουσική, σκεπτόμενοι ότι είναι το πιο σημαντικό όπλο που έχουμε σαν αυτόχθονοι λαοί για να υπερασπίσουμε αλλά και για να επικοινωνήσουμε τους αγώνες μας, τους προβληματισμούς μας. Για εμάς ήταν πολύ αναγκαίο να δημιουργήσουμε το δικό μας ραδιοφωνικό σταθμό προκειμένου να έχουμε τη δυνατότητα να προβάλλουμε ευρέως το δικό μας κίνημα έτσι ακριβώς όπως ήταν καθώς τα μέσα επικοινωνίας, το ράδιο και η τηλεόραση, δεν μετέδιδαν την πληροφορία με ακρίβεια. Πάντα τη διαστρέβλωναν»

Στο (Michael Kohler, A., & Leyva Solano, X. 2020).

Εν συνεχεία, προχώρησαν στην τηλεόραση καθώς και στα διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με κύριο το facebook.

Θεωρητικές προσεγγίσεις

Αποικιοκρατία. Νέο/Μεταποικιοκρατία. Αυτοχθονία

Η αποικιοκρατία δεν ικανοποιείται να κρατά δέσμιο έναν λαό και να αδειάζει το μυαλό των αυτοχθόνων από κάθε μορφή και περιεχόμενο. Με ένα είδος διεστραμμένης λογικής στρέφεται στο παρελθόν των καταπιεσμένων ανθρώπων και το αλλοιώνει, το παραμορφώνει και το καταστρέφει.

Frans Fanon, (1963:201)

Με όλο το ρίσκο μιας ερευνητικής προσπάθειας από απόσταση, σίγουρα, η κοινότητα Cherán και οι αγώνες της αποτελούν μια προσπάθεια επανοικειοποίησης του χώρου και της ταυτότητας τους.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις με τις οποίες προσπαθώ να διερευνήσω το φαινόμενο της παράνομης υλοτομίας και των αυτόχθονών αντιστάσεων αλλά και συνεργειών σε αυτό το φαινόμενο, εκκινούν από την ανάλυση της έννοιας της αποικιοκρατίας και μεταποικιοκρατίας στη Λατινική Αμερική και το Μεξικό. Στο πλαίσιο αυτό, το αυτοργανωμένο εγχείρημα της κοινότητας Cherán δύναται να ενταχθεί στην μεταποικιακή θεωρία, ως η χρήση, η ενδυνάμωση και η ανάπτυξη των πόρων που προέρχονται από τις ιστορίες και τις πολιτικές και πνευματικές παραδόσεις όσων διεκδικούν να απαλλαγούν από την ιστορία της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας (Young R., 2018:115). Η κοινότητα Cherán και οι ιστορικοί αγώνες της για την προστασία του δάσους, συνδέονται με έναν αδιαχώριστο τρόπο με την προστασία του παρελθόντος τους ως αυτόχθονες Purhépecha, καθώς και του παρόντος τους ως κοινότητα Cherán.

Στο Μεξικό, οι συνέπειες της αποικιακής κυριαρχίας είχαν σημαντικές και εις βάθος συνέπειες σε όλες τις μορφές της αυτόχθονης ζωής κατά τον Guillermo Bonfil Batalla (1989:48 επ.) σε μια κυρίως προσπάθεια να εξασφαλιστεί η υποταγή των αποικιοκρατούμενων. Όσο πιο πεπεισμένοι μάλιστα είναι οι αποικιοκρατούμενοι για την δική τους κατωτερότητα τόσο πιο αποτελεσματική είναι η υποταγή τους. Με τον περιορισμό της γλώσσας, την επιβολή στοιχείων αλλότριων σε αυτόν, οι λαοί απογυμνώθηκαν από τους πόρους και από τα πολιτιστικά στοιχεία της δικής τους ιστορικής κληρονομιάς. Παράλληλα, όμως αποτέλεσαν και την αιτία για πολλούς και διαφορετικούς τρόπους αντίστασης. Ο ινδιάνος για τον συγγραφέα δεν καθορίζεται από μια σειρά εξωτερικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών, όπως ο ρουχισμός, η γλώσσα και άλλα τέτοιου είδους στοιχεία. Προσδιορίζεται από μία οργανωμένη συλλογικότητα, μια ομάδα, μια κοινωνία, ένα χωριό, με δική της πολιτισμική κληρονομιά και η οποία διαμορφώνεται και μεταμορφώνεται ιστορικά με τα χρόνια και εκφράζεται στο συλλογικό αίσθημα και στη συλλογική γνώση του τι σημαίνει να είναι Maya, Purhépecha ή Huasteco. Επί πέντε αιώνες επιτελείτο με διαφορετικούς τρόπους το δυτικό εγχείρημα του αποκλεισμού και της άρνησης του μεσοαμερικάνικου πολιτισμού. Εξάλλου για τον συγγραφέα δεν μπορεί να κατανοηθεί αυτός ο πολιτισμός αν δεν γίνει κατανοητή η αντίληψη για τη φύση καθώς και της θέσης του ανθρώπου μέσα στον κόσμο. Σε αυτόν τον πολιτισμό, σε διαφορά με τον δυτικό, η φύση δεν θεωρείται εχθρός, ούτε η ολοκλήρωση του ανθρώπου γίνεται μέσα από τον διαχωρισμό του από τη φύση. Αντίθετα, η αναγνώριση του ανθρώπου επισυμβαίνει μέσα από την αναγνώριση του ως μέρους της τάξης του κόσμου (cosmos) και η ολοκλήρωση του

ανθρώπου μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την αρμονική σχέση του με την υπόλοιπη φύση. Μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την υπακοή σε μία παγκόσμια τάξη όπου ο άνθρωπος καλείται να εκπληρώσει το υπερβατικό του πεπρωμένο. Μέσα από αυτή την έννοια, η εργασία που καταβάλλεται για την απόκτηση από τη φύση των αναγκαίων προς το ζειν, έχει διαφορετικό νόημα από την εργασία στο δυτικό πολιτισμό. Δεν είναι τιμωρία, αναγκαίο κακό αλλά είναι μέσο αρμονικής προσαρμογής στην τάξη του κόσμου. Αυτή η σχέση με τη φύση πρέπει να επιτευχθεί σε όλα τα επίπεδα, όχι μόνο στο υλικό ή στην δια μέσου της εργασίας σχέση με την φύση. Δεν μπορεί να διαχωριστεί η τελετουργία της σωματικής προσπάθειας, η εμπειρική γνώση από το μύθο που λαμβάνει το πλήρες νόημα του μέσα από την μεσοαμερικανική παράδοση (Batalla, 1989:55-56).

Η σχέση αυτή με τη φύση έρχεται να συνομιλήσει κριτικά και συμπεριληπτικά με την μαρξική θεωρία της σχέσης με τη φύση και την κοινωνία. Κατά την ανάλυση της Μαρίας Αντωνοπούλου (2008:132) ο Μαρξ θεωρεί πως η φύση και η κοινωνία συνδέονται, όχι απλώς διότι η κοινωνία είναι «μέρος» της φύσης – ο άνθρωπος έχει φυσική υπόσταση – αλλά γιατί η φύση είναι με την σειρά της η δοσμένη «πλευρά» της κοινωνικής πραγματικότητας. Η σχέση του αυτή με τη φύση είναι μια σχέση όμως πρακτικής οικειοποίησης αυτής, επεμβαίνει στο φυσικό περιβάλλον, μεταλλάσσοντας το όπως αντίστοιχα και τον εαυτό του. Αυτή η σχέση όμως με την φύση είναι ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένη. Είναι κοινωνική σχέση. Για τον Μαρξ το ότι άνθρωπος, ο δρών, ο κοινωνικός άνθρωπος βρίσκεται σε σχέση με τη φύση, είναι αυτονόητο. «Δεν είναι η ενότητα της φύσης και του δρώντος ανθρώπου [...] με τους φυσικούς και ανόργανους όρους της μεταβολικής του ανταλλαγής με τη φύση που χρειάζεται να εξηγηθεί ή που είναι αποτέλεσμα ιστορικής διαδικασίας αλλά μάλλον ο αποχωρισμός τους που ολοκληρώνεται μόνο στη σχέση της μισθωτής εργασίας και του κεφαλαίου» (Μαρξ, στο Αντωνοπούλου Μ, 2008:133). Ο αποχωρισμός δηλαδή του ανθρώπου από τη φύση, που παίρνει την ολοκληρωμένη μορφή του στην καπιταλιστική κοινωνία είναι προϊόν ιστορικών διαδικασιών και αυτό ακριβώς χρειάζεται εξήγηση και μελέτη κατά τον Μαρξ.

Στους ινδιάνικους πολιτισμούς είναι συχνά δύσκολο να διαχωριστούν τα όρια μεταξύ του οικονομικού και του κοινωνικού. Όπως αντίστοιχα είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς ότι είναι αντικείμενο πίστης και γνώσης, τον μύθο από την ιστορική μνήμη, την τελετουργία, από τις πρακτικές και πράξεις που η αποτελεσματικότητά τους έχει αποδειχθεί επανειλημμένως από διαφορετικές γενιές. Στις κουλτούρες των

ινδιάνων, εκτός από την στέρεη εμπειρική γνώση, μπορούμε να βρούμε τελετουργικές πρακτικές και πεποιθήσεις που θα ονομάζαμε μαγικές. Η σύλληψη του κόσμου, της φύσης και του ανθρώπου γίνονται κατανοητά τοποθετημένα στο ίδιο επίπεδο ανάγκης, όπως πχ η συλλογή σπόρων προς καλλιέργεια με την τελετή εξιλέωσης προκειμένου να έχουν ένα καθαρό ουρανό. Υπάρχει μια συνολική στάση του ανθρώπου προς τη φύση, που αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς στις γνώσεις, στις δεξιότητες, στην εργασία, στον τρόπο εξεύρεσης των προς των ζειν, στις προβολές των ονείρων τους, στην ικανότητα τους να φαντάζονται και όχι μόνο απλώς να παρατηρούν τη φύση, στην προθυμία του να συνομιλούν μαζί της, στους φόβους και τις ελπίδες τους απέναντι σε δυνάμεις πέρα από τον άνθρωπο και τον ανθρώπινο έλεγχο (Batalla, 1989). Κατά τον Batalla (1989:56) αυτό είναι χαρακτηριστικό όλων των πολιτισμών, μόνο που στη δυτική κουλτούρα γίνεται μια προσπάθεια διαχωρισμού και εξειδίκευσης διαφορετικών πτυχών αυτής της σχέσης. Ο ποιητής γράφει και απαγγέλει για το φεγγάρι, ο αστρονόμος το μελετά, ο ζωγράφος αναπλάθει το σχήμα και το χρώμα του, ο γεωπόνος ξέρει για τη γη, ο μυστικιστής προσεύχεται. Στη δυτική λογική είναι δύσκολο να συνενωθούν όλα αυτά σε μία συνολική στάση και θέση, όπως για τον συγγραφέα δύναται στους ινδιάνικους πολιτισμούς.

Η έννοια του μισθού στους ινδιάνικους πολιτισμούς (Batalla, 1989:61) είναι ξένη ιδέα στην έννοια και πράξη της εργασίας που είναι προσανατολισμένη στην αυτάρκεια: δεν πληρώνεται, αναδιανέμεται, αποτελεί υποχρέωση να κάνεις ότι οι υπόλοιποι κάνουν για τον καθένα όταν χρειάζεται. Η κοινοτική εργασία είναι μια υποχρέωση που απορρέει από την ιδιότητα του καθενός ως μέλους μιας κοινότητας. Όταν κάποιος δεν συμμετέχει, πρέπει να πληρώσει κάποιον άλλο για να τον αντικαταστήσει στη δουλειά. Ο συνδυασμός αυτής της έννοιας και συλλογικής οργάνωσης της κοινοτικής εργασίας στη γη κυρίως, σε συνδυασμό με την κοσμοθεωρία κάθε ιθαγενούς πολιτισμού, ορίζουν την εργασία αναγκαστικά διαφορετικά από αυτήν που χαρακτηρίζει τις καπιταλιστικές κοινωνίες και ευρύτερα τον δυτικό πολιτισμό.

«Δεν υπάρχει εύκολος οδηγός για το πώς θα οραματιστούμε την πολυπλοκότητα, για το πώς θα συλλάβουμε αυτές τις πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής και του περιβάλλοντος. Χρειαζόμαστε να είμαστε ικανοί όχι μόνο να οραματιστούμε τις υπάρχουσες πολυπλοκότητες, αλλά και να οραματιστούμε νέους κόσμους – νέους τρόπους να προσεγγίσουμε το

έργο της διαχείρισης των πηγών που είναι συνεπές με τον πυρήνα των αξιών της κοινωνικής δικαιοσύνης, της οικολογικής βιωσιμότητας, της οικονομικής ισότητας και της πολιτισμικής ποικιλίας»

(Howitt, 2001:12)

Η εξάντληση των βασικών φυσικών πόρων στις βιομηχανικές κοινωνίες και η απώλεια πρόσβασης σε άλλες εξαιτίας των πολιτικών αναταραχών, τοπικών εξεγέρσεων και δυνάμεων της αγοράς, έχει δημιουργήσει ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον σχετικά με τα αποθέματα και την έρημη γη που έχει εναπομείνει στους αυτόχθονες λαούς, γεγονός που σημαίνει ότι αυτό συνιστά ένα νέο πόλεμο για πόρους συγκρίσιμο με τους συνοριακούς πολέμους του 19ου αιώνα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με την διαχείριση των πόρων από τις αυτόχθονες κοινότητες και την βιομηχανία συνίσταντο στην διαφορά ότι οι πρώτες αποτελούν από κάτω προς τα πάνω προσεγγίσεις ενώ οι δεύτερες από πάνω προς τα κάτω (στο Howitt, 2001: 97). Αυτά τα διαφορετικά είδη προσεγγίσεων παράγονται και αντιστοιχούν από και σε διαφορετικά συστήματα γνώσεων και, αντίστοιχα, από και σε διαφορετικά ιστορικά, κοινωνικά και πολιτικά συγκείμενα. Σύμφωνα με τον Howitt (2001:111), τα συστήματα διαχείρισης των πηγών δεν είναι α-κοινωνικά, ανιστορικά και α-χωρικά, αντίθετα είναι κοινωνικά κατασκευασμένα. Το πραγματικό και ιδεολογικό πεδίο των συστημάτων διαχείρισης των πόρων, κυριαρχείται και κατασκευάζεται κυρίως από τα βιομηχανικά ενδιαφέροντα και συμφέροντα με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται ως δεδομένα. Η θεωρητικοποίηση του πεδίου διαχείρισης των πόρων ανάγεται με αυτό τον τρόπο σε ένα πεδίο βαθιά πολιτικό (Howitt, 2001:111). Αν η θεωρητικοποίηση είναι πολιτική, ακόμα περισσότερο είναι πολιτική η στην πράξη διαχείριση των πόρων ή η λεηλασία αυτών. Σε γενικές γραμμές, το πεδίο της διαχείρισης των πόρων κυριαρχείται επί τους παρόντος από ένα καθεστώς που είναι ωφελιμιστικό, μειωτικό, τεχνοκεντρικό και καθοδηγείται από την αγορά, παραγνωρίζοντας κρίσιμα ζητήματα όπως, η δικαιοσύνη, η βιωσιμότητα, η ισότητα και η διαφορετικότητα. (Howitt, Preface).

Η Shiva (στο Howitt, 2001:97) χρησιμοποιεί την μεταφορά της γης ως ενός κοινού τόπου για όλη την ανθρωπότητα, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του διεθνούς σχεδίου δράσης για τη δασοκομία και την τροπική ξυλεία, τονίζοντας ότι η νέα περιβαλλοντική τάξη και ο διεθνής έλεγχος είναι προσανατολισμένοι και προκατελιγμένοι με δύο τρόπους. Πρώτον, οι πόροι προς επιλογή και εκμετάλλευση βρίσκονται κυρίως στον Τρίτο Κόσμο, στην πατρίδα των αυτόχθονων πληθυσμών και

ελέγχονται κυρίως από τις τοπικές κοινότητες και όμως καταλήγουν κάτω από τον διεθνή έλεγχο. Δεύτερον, ο διεθνής έλεγχος και τα ζητήματα σχετικά με τη διαχείριση πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο βρίσκονται υπό τον έλεγχο των διεθνών επιχειρήσεων. Η Shiva στην ουσία του λόγου της, μιλά για την σύγχρονη αποικιοκρατία και τον καπιταλισμό με τρόπο που η αποικιοκρατία όπως ορίζει ο Buanaventura de Sossa (2016:17 επ) ορίζει.

Εν γένει όμως, τα δικαιώματα και τα ενδιαφέροντα των αυτοχθόνων εμπλέκονται με πολλά αναπτυξιακά σχέδια βασισμένα στην διαχείριση πόρων. Τα δικαιώματα των αυτοχθόνων έχουν αναδειχθεί πια κεντρικά στην βιομηχανοποίηση της βιοδιαφορετικότητας. Οι συγκρούσεις σχετικά τους πόρους/πηγές αποτελούν ένα σημαντικό και με ιδιαίτερη επιρροή στοιχείο των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών διαδικασιών ανά τον κόσμο. Οι πόροι και η διαχείριση τους αποτέλεσαν κεντρικά στοιχεία σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες.

Οι πηγές/πόροι, ορισμοί που αντικατοπτρίζουν έναν δυτικό τρόπο σκέψης, πρέπει να γίνουν κατανοητοί όχι σαν προϋπάρχουσες ουσίες και πράγματα αλλά πρέπει να ειπωθούν με όρους λειτουργιών και σχέσεων. Αυτή η προσέγγιση ορίζει τις πηγές ταυτόχρονα ως οικονομικές, πολιτισμικές και φυσικές. Η λέξη «πηγές/πόροι» δεν αναφέρεται σε μια ουσία αλλά σε μία λειτουργία την οποία ένα πράγμα ή μια ουσία μπορούν να επιτελούν ή μια δραστηριότητα στην οποία συμμετέχουν, δηλαδή μια λειτουργία ή δραστηριότητα για την επίτευξη ενός δεδομένου σκοπού όπως η ικανοποίηση μιας επιθυμίας. Με άλλα λόγια, η λέξη πηγή είναι μια αφαίρεση που αντικατοπτρίζει την ανθρώπινη εκτίμηση και σχετίζεται με μια λειτουργία ή λειτουργία. Οι πηγές δεν υπάρχουν εκτός των περίπλοκων σχέσεων μεταξύ των κοινωνιών, τεχνολογιών, πολιτισμών, οικονομικών και περιβαλλόντων σε μία προκαθορισμένη μορφή, αναμένοντας να ανακαλυφθούν (Howitt, 2001:3-4). Στις περισσότερες περιπτώσεις, απλοποιείται στη δυτική σκέψη και συνδιαλλαγή η πολυπλοκότητα των πραγματικοτήτων μέσα από απλές κατηγοριοποιήσεις και ταξινομήσεις. Στην περίπτωση για παράδειγμα «φυσικών πόρων», όπως ξυλεία, ψάρια ή ορυκτά, απλοποιείται η σύνθετη ολότητα της ύλης, και αναδεικνύεται μόνο εμφανικά η χρησιμότητα της οικονομικής αξίας ορισμένων συστατικών της. Αλλιώς θα ήταν πιο εύκολο να αμφισβητηθεί ο αποχωρισμός των δέντρων από τα δασικά οικοσυστήματα, στα οποία εντάσσονται ή των ψαριών από το θαλάσσιο οικοσύστημα. Με αυτόν τον τρόπο τα κυρίαρχα μοντέλα διαχείρισης πόρων «φυσικοποιούνται» ή αποκρύπτονται ως αόρατα. Οι «φυσικοί πόροι» ωστόσο είναι πραγματικά μόνο νοητά αποσπασμένοι

και διαχωρισμένοι από τις περίπλοκες ολότητες στις οποίες αποτελούν μέρος. Ορίζονται ως διακριτή κατηγορία ή οντότητα προκειμένου να εξυπηρετήσουν μια σειρά κοινωνικά κατασκευασμένους σκοπούς αλλά δεν αποτελούν «φυσικές» ή «κοινής λογικής» κατηγορίες (Howitt, 2001:83-85).

Στην κοινότητα Cherán στο Μεξικό όμως, τα δάση είναι σημαντικά γιατί παρέχουν στις κοινότητες οικοσυστημικές υπηρεσίες τόσο παροχών και ρυθμίσεων όσο και ενός πολιτιστικού χαρακτήρα, που γεννά προϋποθέσεις βιωσιμότητας, όπως το οξυγόνο, το νερό, ο αέρας, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των ανθρώπων. Η προμήθεια προϊόντων που χρησιμοποιούνται σε αγροτικές και αστικές περιοχές εξαρτάται από τα οικοσυστήματα: καυσόξυλα για τις αγροτικές κουζίνες, ρητίνη για τη βιομηχανία, κυτταρίνη για την παραγωγή χαρτιού και ξύλο για κατασκευές και την επεξεργασία διαφόρων προϊόντων. Επιπλέον, μέσα σε αυτά αναπτύσσονται διαφορετικές αξίες χρήσης που αναπαράγονται φυσικά όπως τα φυτά με θεραπευτικές ιδιότητες ή καλλυντικά, αλλά και άγρια ζωή. Μέσα σε αυτήν την κοσμοαντίληψη, η φύση είναι μέρος της κοινότητας, και δημιουργεί απτά και άυλα χαρακτηριστικά που συνθέτουν έναν κοινό πολιτισμικό τρόπο ζωής. Εκτός από την πνευματική προσκόλληση, οι κοινότητες δείχνουν σεβασμό για το φυσικό τους περιβάλλον αποτελώντας την κύρια πηγή παροχών για την κάλυψη των αναγκών που βοηθούν στην αναπαραγωγή της ζωής και των αξιών που συντηρούν την ίδια την κοινότητα (Juárez, 2021:18 επ)

Μέσα στις αυτόχθονες κοινότητες υπάρχουν διαφορετικές γιορτές για την ένδειξη ευγνωμοσύνης στη γη. Στην κουλτούρα purhépecha, η πιο εξέχουσα γιορτή αναφέρεται στο έργο του Jerónimo De Alcalá με τίτλο Relación de Michoacán. Μια ιστορία γιορτής και προσφοράς προς τους θεούς τους, προκειμένου να έχουν ένα επιτυχή αγροτικό κύκλο. Η γιορτή αυτή διασώθηκε και γιορτάζεται την 1η Ιανουαρίου κάθε χρόνου και ονομάζεται Nana Kuerajperri ή Madre Tierra αλλά είναι περισσότερο γνωστή ως το Άναμα της Νέας Φωτιάς (Encendido del Fuego Nuevo). Μια άλλη γιορτή που αναμειγνύεται με την καθολική παράδοση και εκφράζει παράλληλα την ευγνωμοσύνη προς τη γη είναι το Corpus, που λαμβάνει χώρα στα περισσότερα χωριά των Purhépecha (Juárez, 2021: 19 σημ. 1).

Σύμφωνα με τον Howitt (2001:7) οι πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους κατασκευάζουν διαφορετικά νοήματα σχετικά με το τι συνιστά η έννοια «πηγές/πόροι» και αντίστοιχα «εξουσία». Ο συγγραφέας (2001:10) συνεχίζει σε μια προσπάθεια να αμφισβητήσει το αξιολογικό πλαίσιο με το οποίο η αναπτυξιακή

δραστηριότητα εξόρυξης πηγών ή της υλοτομίας μπορεί να θεωρείται καλύτερη. Για τους επαγγελματίες η έννοια του καλύτερου σημαίνει αποδοτικότερο, σημαίνει περισσότερο. Για τις προχωρημένες τεχνικές δασικής διαχείρισης το «καλύτερο» αντιστοιχεί στην εξαγωγή περισσότερο ξύλου από τα δάση. Στη γλώσσα της αγοράς, η έννοια του πλούτου ταυτίζεται με την έννοια του χρήματος, οι πόροι με τα εμπορεύματα και η αξία ταυτίζεται με την τιμή της αγοράς.

Ο Jeffrey Sissons (2006:38) ορίζει τους αυτόχθονες πολιτισμούς ως τους πολιτισμούς εκείνους που έχουν μετασχηματιστεί μέσα από τους αγώνες αποικισμένων λαών για να αντισταθούν στα προγράμματα εποικιακής εθνικότητας και για αυτό το λόγο δεν αποτελούν πολιτισμούς επιβίωσης αλλά αντίθετα είναι μέρος της νεωτερικότητας. Και η νεωτερικότητα θα οριστεί σε αυτό το σημείο με βάση τον Neil Whitehead (2002:174-175) ως όχι μια έννοια που αναδύεται και ορίζεται αντιθετικά με την έννοια της παράδοσης. Η νεωτερικότητα για τον Whitehead δεν μπορεί να γίνει κατανοητή εκτός των κοινωνικών και πολιτιστικών διεργασιών συγκεκριμένων συνθηκών που νοηματοδοτούν εκ νέου την παράδοση. Υπό αυτή την έννοια η νεωτερικότητα είναι με ιστορικό βάθος και στον πληθυντικό αριθμό καθώς αποτελεί μια πτυχή της συνεχούς κατασκευής της παράδοσης. Η σχέση νεωτερικότητας και παράδοσης είναι στενά συνδεδεμένη και η μία αποτελεί για την άλλη αμοιβαία προϋπόθεση της. Κατανοώντας αυτές τις αλληλεπιδράσεις και αλληλοσυνδέσεις, εναλλακτικές μορφές νεωτερικότητας αναδύονται που φαίνεται να χρησιμοποιούν «παραδοσιακές» πολιτικές μορφές.

Σύμφωνα με τον Young (2007:193) στη Λατινική Αμερική, η προσφυγή στην ινδιάνικη κουλτούρα ως μορφή πολιτισμικής αντίστασης ήταν κοινό γνώρισμα του κινήματος του *indigenismo* κατά την δεκαετία του 1920 ιδίως στο Μεξικό, τη Βολιβία και το Περού. Στο πλαίσιο αυτό αναδείχθηκαν πολλές και διαφορετικές μορφές του κινήματος, με κάποιες εξ αυτών να ρομαντικοποιούν τους ινδιάνους και να προωθούν μια κοινοβιακή ινδιάνικη ζωή ως μία επιστροφή στην αγροτική κουλτούρα απέναντι στο σύγχρονο εκβιομηχανισμό και την κουλτούρα των πόλεων και κάποιες άλλες, με κύριο εκπρόσωπο τον μαρξιστή πολιτικό και πολιτισμικό θεωρητικό Mariátegui να τονίζει τη νεωτερικότητα των ινδιάνων και την κοινωνική επαναστατική δυνατότητα μιας ινδιάνικης κουλτούρας που είχε αναπτυχθεί ως αντίδραση στην κατάκτηση και στα επακόλουθα της (Young, 2007:193).

Η ανεξέλεγκτη καταστροφική εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου των χωρών στο πλαίσιο της μεταποικιοκρατίας όπως και στο παρελθόν της αποικιοκρατίας, και το

οικολογικό πρόταγμα στην σχέση των αυτοχθόνων με τη φύση είναι κομμάτι της αποικιακής συνάντησης με τον Άλλον. Η αποικιακή συνάντηση, η αποικιοκρατία και η αποικιακή βία και εκμετάλλευση είναι που επιβάλλει τη σαφή διάκριση ανάμεσα στο «ξένο» και το «ντόπιο», μια σχέση εξουσίας (Sissons, 2006:12). Συγκεκριμένα και κύρια, η διάκριση αυτή αφορά (και) την κοσμολογική αντίληψη, με αποτέλεσμα την υποτίμηση των αντιλήψεων των αυτοχθόνων ως πρωτόγονων, μη ορθολογικών και μεταφυσικών. Όμως, η κοσμολογία αυτή όπως σημειώνουν οι Andrew Strathern και Pamela Stewart στο βιβλίο «Dealing with Disasters, Perspectives from Eco-Cosmologies» (2021: v) συμπυκνώνει τη γνώση για το περιβάλλον και τις τελετουργίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι επιβεβαιώνουν αυτή τη γνώση και τη θέτουν σε λειτουργία στην υπηρεσία της καθημερινής τους διαβίωσης. Όταν συμβαίνουν περιβαλλοντολογικές αλλαγές, τα συστήματα που επικρατούν μπαίνουν σε διαδικασίες αστάθειας. Οι προσπάθειες για ανάκαμψη μπορεί να θεωρηθούν ή και να αποτελέσουν προσπάθειες για επιστροφή στο παρελθόν ή ως σύλληψη νέων ευκαιριών ακόμα και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Νεοφιλελευθερισμός , δάση και κοινωνικά κινήματα

Σύμφωνα με τον David Harvey (2007:24), ο νεοφιλελευθερισμός είναι:

«...μια θεωρία πολιτικό-οικονομικών μεθόδων που πρεσβεύει ότι η ανθρώπινη ευημερία μπορεί να προαχθεί καλύτερα με την αποδέσμευση των ατομικών επιχειρηματικών ελευθεριών και ικανοτήτων, μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από ατομικοιδιοκτησιακά δικαιώματα, ελεύθερες αγορές και ελεύθερο εμπόριο. Ο ρόλος του κράτους είναι να δημιουργήσει και να διατηρήσει ένα θεσμικό πλαίσιο κατάλληλο για αυτές τις μεθόδους. Παραδείγματος χάριν, το κράτος πρέπει να εγγυάται την ποσότητα και την ακεραιότητα του χρήματος, Πρέπει να δημιουργήσει τις στρατιωτικές, αμυντικές, αστυνομικές και νομικές δομές και λειτουργίες που απαιτούνται, ώστε να διασφαλίζει τα δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας και να εγγυάται, με τη βία αν χρειάζεται, την ορθή λειτουργία των αγορών. Επιπλέον, εάν δεν υπάρχουν αγορές (σε τομείς όπως η γη, το νερό, η εκπαίδευση, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση ή η περιβαλλοντολογική ρύπανση) πρέπει να δημιουργηθούν, εάν είναι αναγκαίο με κρατική δράση».

Στο Μεξικό, τη δεκαετία του 1990 η συνδυασμένη δράση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ σε συνεργασία με τον Πρόεδρο του Θεσμικού Επαναστατικού Κόμματος του Μεξικού προχώρησαν σε μία επιθετική εφαρμογή γενικευμένων νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων, όπως ιδιωτικοποιήσεις, άνοιγμα των εσωτερικών αγορών στο ξένο κεφάλαιο, μείωση των δασμών και πιο ευέλικτες μορφές εργασίας. Η υπογραφή της NAFTA, της συμφωνίας των χωρών Καναδά, ΗΠΑ, Μεξικού για την καθιέρωση της βορειοαμερικανικής ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο μέλλον του Μεξικού, όπως και στα κινήματα αντίστασης επίσης. Ο Πρόεδρος του Μεξικού στο πλαίσιο της Συμφωνίας έπρεπε να ανοίξει τον αγροτικό τομέα στον ξένο ανταγωνισμό και, κατά συνέπεια να επιτεθεί στις δυνάμεις της αγροτιάς. Το Σύνταγμα του 1917 που είχε εκπορευθεί από τη Μεξικάνικη Επανάσταση προστάτευε τα δικαιώματα του ιθαγενούς πληθυσμού και τα διαφύλασσε με το σύστημα *ejido*, το οποίο επέτρεπε τη συλλογική κατοχή και χρήση γης. Το 1991 η κυβέρνηση ψήφισε ένα μεταρρυθμιστικό νόμο που επέτρεπε και ενθάρρυνε την ιδιωτικοποίηση των γαιών που ήταν υπό το σύστημα *ejido*, ανοίγοντας τα στη ξένη ιδιοκτησία και αφήνοντας τους αγρότες απροστάτευτους από το ιδιωτικό κεφάλαιο (Harvey, 2007:140-142).

Η αναθεώρηση του Συντάγματος το 1992, στην οποία αναφέρεται και ο Harvey (2007) παραπάνω στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης πολιτικής στο Μεξικό αναδεικνύει με πολύ ενδιαφέροντα τρόπο την σχέση μεταξύ της διεκδίκησης των δικαιωμάτων των αυτόχθονων και της απώλειας δικαιωμάτων τους επί της γης. Συγκεκριμένα, το 1992 σηματοδοτήθηκε από δύο σημαντικές εξελίξεις που αμφότερες συνδέονταν με τροποποιήσεις στο Μεξικάνικο Σύνταγμα. Η πρώτη αφορούσε την τόνωση της υπερηφάνειας των ιθαγενών μέσα από την αναθεώρηση του άρθρου 4 του Συντάγματος, αναγνωρίζοντας τους ιθαγενείς ως ξεχωριστή εθνοτική ομάδα, μια πράξη που εντασσόταν σε μια γενικότερη κίνηση αναγνώρισης των δικαιωμάτων των αυτόχθονων που εξαπλωνόταν σε όλη τη Λατινική Αμερική. Η τροποποίηση αυτή συνέπεσε ή/και σχετιζόταν και τις κινητοποιήσεις ήδη από το 1989 ενάντια στον «εορτασμό» της 500^{ης} επετείου από την άφιξη του Χριστόφορου Κολόμβου στην Αμερική το 1492. Ένα όμως μήνα μετά την αναθεώρηση του άρθρου 4 του Μεξικάνικου Συντάγματος, τέθηκε προς ψηφοφορία και ψηφίστηκε και η αναθεώρηση του άρθρου 27. Το άρθρο 27 τροποποιήθηκε ώστε να επιτρέπει την πώληση της κοινοτικής γης (*ejido*), ενώ ταυτόχρονα η κυβέρνηση κήρυξε την άμεση παύση κάθε περαιτέρω αναδιανομής. Η αναθεώρηση του άρθρου 27 ήταν επί της ουσίας η άρση

των σημαντικότερων κατακτήσεων της αγροτικής επανάστασης και του Ζαπάτα (Henck, 2020:180-181).

Σε αυτό το πλαίσιο του καπιταλισμού αλλά και της νεοφιλελεύθερης πολιτικής ιδιωτικοποίησης και εκμετάλλευσης της γης και των φυσικών πόρων, τα δάση μπορούν να ειπωθούν ως πολιτικά τοπία, με τον όρο που ο Christopher Boyer (2015:10) τα ορίζει:

«ως τις γεωγραφίες που παράγουν νοήματα μέσα από τη αλληλεπίδραση τους με τα ιδιωτικά συμφέροντα, την συλλογική δράση και συχνά την μεροληπτική πολιτική της κρατικής εξουσίας με τρόπους που μία κοινωνική ομάδα ή περισσότερες ερμηνεύονται ως παράνομες. Τα πολιτικά τοπία είναι οι τόποι αντιπαράθεσης σχετικά με τους πόρους. Η αντιπαράθεση αυτή έχει οδηγήσει στην παρέμβαση από την πλευρά των θεσμών αλλά και τον εξαναγκασμό των δρώντων υποκειμένων στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο να προχωρήσουν σε διαπραγματεύσεις με την γραφειοκρατία».

Εξάλλου, όπως ανωτέρω ο Harvey (2007) περιγράφει τη λειτουργία του κράτους στον νεοφιλελευθερισμό, η γραφειοκρατία είναι αυτή που καθορίζει στο τέλος ποιες κοινωνικές ομάδες θα αποκτήσουν πρόσβαση στα εδάφη και τους καρπούς αυτών. Η έννοια των δασών ως πολιτικού πεδίου συνδέεται με την κεντρικότητα των - φυσικών - πόρων στην κατασκευή της εξουσίας, της πολιτικής καθώς και στους αγώνες για δικαιοσύνη. Ο αγώνας συγκεκριμένα για δικαιοσύνη στα κινήματα του 20^{ου} αιώνα σύμφωνα με την Fraser (στο Howitt, 2001:90) περιγράφεται με δύο διαφορετικούς τρόπους, με δύο αλληλοεμπλεκόμενα πολιτικά φαντασιακά. Το ένα φαντασιακό σχετίζεται με το πολιτικό όραμα του σοσιαλισμού και την υλική του βάση και το δεύτερο όραμα σχετίζεται με την ανάδυση μιας νέας πολιτισμικής πολιτικής διεκδίκησης που έχει οριστεί ως μετά-σοσιαλιστική. Σε αυτά τα δύο πολιτικά φαντασιακά, η «δικαιοσύνη» έχει διαφορετικούς προσανατολισμούς. Στις υλιστικές σοσιαλιστικές θέσεις, η μάχη ενάντια στην υλιστική ανισότητα και απελευθέρωση από την οικονομική εκμετάλλευση είναι προτεραιότητα, με την πολιτική στρατηγική να θεωρείται «αναδιανεμητική». Στις «μετά-σοσιαλιστικές» πολιτισμικές πολιτικές, η μάχη για αναγνώριση και απελευθέρωση από την πολιτισμική κυριαρχία, μάχεται ενάντια στη ρατσιστική ή έμφυλη ανισότητα και οι πολιτικές της διαφοράς έχουν εξέχουσα σημασία. Η στρατηγική θεωρείται ότι προσανατολίζεται στην αναγνώριση. Καθώς σημειώνει ότι αυτές οι διαφορές είναι μια αναλυτική ευκολία και όχι τόσο μια κατηγορική πραγματικότητα, η Fraser, ταυτοποιεί την δίλημμα «αναδιανομή-

αναγνώριση» ως ένα από τα πιο κεντρικά πολιτικά διλήμματα της εποχής μας. Επίσης, για τον Howitt (2001:92) σωστά η Fraser συνηγορεί υπέρ του να προσπεράσουμε το δίλημμα μεταξύ αυτών των πολιτικών φαντασιακών δίπολων καθώς δύναται η κάθε διαφορετική στρατηγική της αναδιανομής ή της αναγνώρισης μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με την άλλη. Για τον Gledhil (2013:161-171) στη Λατινική Αμερική, η πολιτική για τα δικαιώματα των αυτόχθονων συνδέονται με τον νεοφιλελευθερισμό με δύο τρόπους. Ο ένας σχετίζεται με τις διεθνείς πιέσεις που ασκήθηκαν για την παραχώρηση πολιτικών δικαιωμάτων στις αυτόχθονες κοινότητες καθώς και, δεύτερον, οι τελευταίες δέχονταν ιδιαίτερα αυξανόμενες πιέσεις στην απώλεια των πόρων τους. Τα κινήματα των αυτοχθόνων στα πλαίσια των πολιτικών ταυτότητας, πέραν από τον κίνδυνο της ουσιοκρατίας έχουν δεχθεί μια σειρά κριτικές από όλα τα πολιτικά φάσματα. Για τον Gledhil (2013:161-171) η πολιτική για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων δύναται να αποτελέσει πεδίο χειραγώγησης από τις ελίτ με στόχο την κοινωνική διαίρεση και να αποτύχει στην ανάδειξη των προβλημάτων των φτωχών που δεν έχουν γηγενή ταυτότητα.

Σύμφωνα με την Sofia Valeria Cortes Calderon (2018:63) ένα μεγάλο μέρος από τις διαδικασίες εξόρυξης στην σύγχρονη εποχή σχετίζεται με την είσοδο και άνοδο της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής της δεκαετίας του 1990. Εξάλλου, οι διαδικασίες εξόρυξης εντάσσονται στο δόγμα της «συγκέντρωσης μέσα από την αποστέρηση». Σύμφωνα με την συγγραφέα όλοι αυτοί οι μηχανισμοί επιτρέπουν στην επιχειρηματική ελίτ, η οποία προστατεύεται από το Κράτος, να επιβάλλει τα οικονομικά της συμφέροντα μέσα από τον βίαιο εξαναγκασμό και την από κοινού αποδοχή των τοπικών παραγόντων. Οι τοπικοί παράγοντες και δρώντες συνήθως καθίστανται αδύναμοι αν δεν έχουν έναν νομικό και θεσμικό τρόπο προκειμένου να υπερασπίσουν τον εαυτό τους. Αυτή η αδυναμία ενδυναμώνεται από ένα ασαφές όριο μεταξύ του τι είναι νόμιμο και τη μη νόμιμο, και το οποίο παράγεται από αυτή την σχέση διαφθοράς μεταξύ της κυβέρνησης και της μαύρης αγοράς. Το Μεξικανικό Κράτος, αποτελεί ένα σκιώδες κράτος. Η απρόσκοπτη είσοδος των διεθνών εταιριών που σχετίζονται με τις εξορύξεις σε συνδυασμό και σε συμμαχία με το οργανωμένο έγκλημα παράγουν καταστροφικά αποτελέσματα για την φύση και τους κατοίκους. Έμποροι ναρκωτικών, συνεργάζονται με πολιτικούς, δημοσίους υπαλλήλους, υπηρεσίες ασφαλείας, επιχειρήσεις και οπλίτες προκειμένου να αναλάβουν τον έλεγχο περιοχών και παράλληλα να ξεπλύνουν το λεγόμενο βρώμικο χρήμα μέσα από πρακτικές προσοδοφόρου τουρισμού και επενδύσεων στη γη.

Η κοινότητα Cherán και οι κάτοικοι της διεκδίκησαν και ανακαταλάβαν τον έλεγχο της πόλης και των δασών τους ενάντια στις εγκληματικές οργανώσεις, τα πολιτικά κόμματα και τους διεφθαρμένους πολιτικούς. Οι κινηματικές τους διαδικασίες εντάσσονται στην ευρύτερη λατινοαμερικάνικη παράδοση της εδαφοποίησης των κινημάτων, του ριζώματος τους δηλαδή σε φυσικούς χώρους που έχουν καταλάβει ή έχουν ανακτήσει μετά από μακροχρόνιες συγκρούσεις, ανοιχτές ή υπόγειες (Zibechi, 2010). Κατά τον Zibechi (2010:22επ.) η παραγωγική απεδαφικοποίηση στη διάρκεια των δικτατοριών και νεοφιλελεύθερων αντιμεταρρυθμίσεων έθεσε σε κρίση τα κινήματα που βασίζονταν στην εδαφικότητα του εργοστασίων και των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών. Μια σειρά χαρακτηριστικά συνενώνουν τα κινήματα στη Λατινική Αμερική και των αυτοχθόνων στην κοινότητα Cherán: το ρίζωμα στους νέους αυτούς χώρους διεκδίκησης ως επιλογή των αυτοχθόνων, και των χωρίς γη αγροτών, η διεκδίκηση της αυτονομίας τόσο από το κράτος όσο και από τα πολιτικά κόμματα, με βάση την αυξανόμενη ικανότητα τους να εγγυώνται την επιβίωση και την αυτάρκεια των μελών τους, η προσπάθεια επανεκτίμησης της κουλτούρας και της ταυτότητας τους μέσα από την υπεράσπιση και επιβεβαίωση των εθνοτικών και έμφυλων διαφορών σε συνδυασμό με τον αποκλεισμό τους από την ιδιότητα του πολίτη, η προσπάθεια τους να διαμορφώσουν τους δικούς τους διανοούμενους ακόμα και μέσα από την διεκδίκηση δικαιωμάτων, ο ρόλος των γυναικών και η οργανωτική και πολιτική θέση τους σε αυτά και τέλος η σχέση τους με την εργασία και το φυσικό περιβάλλον. Μετατρέπουν τους χώρους εργασίας, τη γη και τους οικισμούς τους σε χώρους όπου η παραγωγή γίνεται χωρίς αφεντικά και επιστάτες και στους οποίους προάγονται οριζόντιες σχέσεις ισότητας και με τον ελάχιστο δυνατό καταμερισμό εργασίας. Σχέσεις που βασίζονται σε νέες τεχνικές παραγωγής, οι οποίες δεν είναι αποξενωτικές ούτε και λεηλατούν το φυσικό περιβάλλον.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι νέες εδαφικότητες στις οποίες αναφέρεται ο Zibechi (2010:23), τα ριζώματα, ορίζονται ως συμπλέγματα γραμμών, μια δένδρροποίηση των πολλαπλοτήτων, με την έννοια που Deleuze – Guattari (2017:624) ορίζουν αυτήν ως την στιγμή που οι μαύρες τρύπες κατανεμημένες σε ένα ρίζωμα, αρχίζουν να αντηχούν από κοινού ή όταν οι μίσχοι φτιάχνουν κατατμήματα που ραβδώνουν τον χώρο σε κάθε κατεύθυνση και τον καθιστούν συγκρίσιμο, διαιρέσιμο, ομοιογενή. Τα ίδια τα εδάφη, και προπάντων αυτά, συγκλονίζονται από αυτές τις βαθιές κινήσεις.

Οι αγώνες της κοινότητας Cherán εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών αυτόχθονων κινημάτων χωρίς απαραίτητα να ταυτίζονται στον τρόπο ή στο πως ορίζονται. Κοινοτικές αστυνομίες στην Guerrero, υπεράσπιση των δασών στην κοινότητα Cherán, στην πολιτεία Michoacán, υπεράσπιση της Wirikuta από τους Huicholes στο San Luis Potosí, η υπεράσπιση του νερού στο χωριό Yaqui στη Sonora, ανάμεσα σε πολλά.

Τα οράματα των αυτόχθονων κινημάτων που εκφράζονται μέσα από την θέληση να είναι λαοί με πλήρη δικαιώματα, να γίνονται σεβαστά τα εδάφη και οι φυσικοί πόροι τους, οι τρόποι οργάνωσης και πολιτικής έκφρασης, οι τρόποι να ασκούν την δικαιοσύνη, την υγεία, την εκπαίδευση, η προστασία του πολιτισμού τους και η ελεύθερη απόφαση τους να επιλέξουν τον δικό τους τρόπο ανάπτυξης, πολιτικό και πολιτισμικό, είναι μέρος των κοσμοθεωριών τους με τον οποίο θα συμβάλλουν σε μια αρμονική συμφωνία μεταξύ των μελών τους και με τη φύση. Οι λόγοι που τα αυτόχθονα κινήματα διαδραματίζουν όλο και περισσότερο ρόλο σχετίζονται με την άσκηση ακριβώς της νέας αποικιακής κυριαρχίας, της νέας αποικιοποίησης που ασκείται από το έθνος-κράτος, την λεγόμενη «εσωτερική αποικιοποίηση» σε συνδυασμό με την αποτυχία των προγραμμάτων «ενσωμάτωσης» των αυτοχθόνων καλώντας τους να απεμπολήσουν την ταυτότητα τους και τους τρόπους οργάνωσης τους. Οι νέες κατευθύνσεις του καπιταλισμού μέσα από τα νεοφιλελεύθερα προγράμματα που στοχεύουν στην συσσώρευση μέσα από την αποστέρηση της γης από τους αυτόχθονες, τις εφαρμογές εξορυκτικών σχεδίων αποτελούν τις αιτίες που αναγκάζουν τους αυτόχθονες να διεκδικήσουν συλλογικά τα δικαιώματά τους (Juárez, 2021:74).

Μετά την αποτυχία των αναπτυξιακών πολιτικών στον παγκόσμιο Νότο, οι αυτόχθονοι πολιτισμοί έχουν προσπαθήσει να αποδείξουν ότι «είναι δυνατόν να ικανοποιηθεί το μεγαλύτερο μέρος των βασικών αναγκών από τους πόρους που προσφέρει η κοινότητα, με σεβασμό στο περιβάλλον αλλά και με μία αυτονομία από την επίσημη αγορά εργασίας στην οποία θα μπορούσαν να ενταχθούν-ενσωματωθούν μόνο στην χαμηλότερη κλίμακα εργατικού δυναμικού» (Aquino, 2013, Arroyo y Sánchez, 2015:264 στο Juárez, 2021:77).

Συμπεράσματα

Η κοινότητα Cherán είναι μια κοινότητα αυτοχθόνων Purhépecha. Η αυτοχθονία δεν παραπέμπει σε τίποτα που να θυμίζει «οπισθοχωρημένο» ή «εκτός ιστορικού πλαισίου». Η «παράδοση» αποτελεί ένα σύστημα γνώσης που δεν απεμπολείται στο όνομα ενός εκσυγχρονισμού αλλά αξιοποιείται στο εδώ και στο τώρα, στη σχέση με την φύση, στην δομή και λειτουργία της κοινότητας, στους αξιακούς κώδικες των μελών της κοινότητας. Στο πλαίσιο του αγώνα των μελών της κοινότητας, χρησιμοποιούνται ως όπλα, άρθρα νόμων, όπως του άρθρου 169 της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας¹⁸, του άρθρου 2 του Συντάγματος του Μεξικού σχετικά με την αναγνώριση και εγγύηση των αυτόχθονων λαών και κοινοτήτων στον ελεύθερο αυτοκαθορισμό του και στην αυτονομία τους. Παράλληλα, πήραν τον έλεγχο της περιοχής μέσα από την συμμετοχή όλων των κατοίκων, με τις γυναίκες να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανακατάληψη της πόλης, να δημιουργήσουν ένοπλες πολιτοφυλακές και σε μετέπειτα στάδιο να αυτοοργανώσουν την κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης σε αυτής των δασών της περιοχής. Τα δάση ως κοινό αγαθό και βάση. Μέσα από αυτή την εργασία, επί της ουσίας θέλω να θέσω ορισμένα ερωτήματα και όχι να απαντήσω σε όλα τα ερωτήματα. Πώς μέσα από το συγκεκριμένο εθνογραφικό παράδειγμα της αυτόχθονης κοινότητας Purhépecha στην πόλη Cherán, μπορούν να συνομιλήσουν διαφορετικές πολιτισμικά, πολιτικά και ανθρωπολογικά θεωρίες, προκειμένου να προωθηθούν νοήματα, αξίες και ιδέες που θέτουν τις βάσεις για μια κοινωνία και πολιτική οικολογία πιο συμπεριληπτική; Πως συστήματα γνώσης μπορούν να επαναξιολογηθούν και να έρθουν στο προσκήνιο χωρίς να θεωρούνται «αναχρονιστικά», «ρομαντικά», «ανορθολογικά»; Πώς ευρύτερες αναλύσεις του παγκόσμιου, μπορούν να αποκτήσουν και πάλι μια σημασία – όχι απόλυτης αξίας – αλλά ως σημαντικά εργαλεία στην διαλεύκανση περιβαντολογικών εγκλημάτων, ροή κεφαλαίων και κινήσεις κεφαλαίων και εμπορευμάτων, φωτίζοντας αυτό που ο Whitehead (2013:149) ονομάζει θεϊκή πείνα, η κανιβαλική μορφή πολέμου. Η βία κατά τον Whitehead (2013), η βία στη περίπτωση της κοινότητας Cherán, ασκείται πάνω στη φύση και στα μέλη της κοινότητας, είναι ένα από τα μέσα της ενδυνάμωσης με όρους ιερότητας της παγκόσμιας εξουσίας. Η μοντέρνα νεωτερικότητα, αποτέλεσμα της αποικιακής δημιουργίας της κανιβαλιστικής μηχανής του πολέμου στο Νέο Κόσμο της Αμερικής, συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας μορφής πνευματικότητας όπου η οντολογική δέσμευση με ότι θεωρούνταν μέχρι τότε ιερό αντικαταστάθηκε από το πολιτισμικό

¹⁸ <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/DSE169.1117711444303.pdf>

φετίχ της (αυτό)κατανάλωσης των υλικών εμπορευμάτων. Εδώ η φύση, τα δέντρα, τα ξύλα μετατρέπονται ή σε εμπορεύματα ή αντικαθίστανται στο όνομα και στο κέρδος άλλων εμπορευμάτων όπως ο «πράσινος χρυσός», η καλλιέργεια του αβοκάντο. Η κανιβαλική μηχανή του πολέμου απελευθερωμένη και νομιμοποιημένη ιδεολογικά αναζωογονεί διαρκώς την καπιταλιστική συσσώρευση μέσα από την πρόκληση ακατάπαυστων κρίσεων που τροφοδοτούν την εμπορευματική κερδοσκοπία και τη λεηλασία των φυσικών πηγών. Η τοπική αντίσταση θεωρείται εξέγερση, το τοπικό κεφάλαιο εγκληματικότητα και η τοπική πνευματικότητα προκατάληψη (Whitehead, 2013).

‘United in our defence of nature, security, dignity, and animals’¹⁹

Στα αυτόχθονα κινήματα αλλά και στην κοινότητα Cherán, η έννοια της αξιοπρέπειας λαμβάνει άλλη αξία και νοηματοδότηση. Αντανακλά μια υφιστάμενη στα σώματα, στον πολιτισμό, στη γνώση και στα πρόσωπα των αυτοχθόνων απαξίωση τους, με όρους «προκατάληψης», «οπισθοδρομικού», «ανορθολογικού». Η απαξίωση αυτή δεν γίνεται να μην συνδέεται με την αποικιοκρατία ως σύστημα όπως το ορίζει ο Buanaventura De Santos (2016) και η οποία συνεχίζει να είναι παρούσα.

Η ανάλυση αυτής της βίας του καπιταλισμού, της κατασκευής του έθνους - κράτους στο Μεξικό και της σκληρής εισαγωγής των νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων, έρχεται να φωτίσει τις διαδικασίες μέσα στις οποίες διαμορφώνονται και διαμορφώνουν οι αυτόχθονες κοινότητες την ζωή τους. Μπορούν άραγε αυτές οι θεωρίες που εξηγούν την ληστρική φύση συστημάτων και θεσμών να συνομιλήσουν με όρους ισοτιμίας με αυτόχθονα πολιτισμικά και οντολογικά συστήματα γνώσης; Είναι το «όχι» που είπαν τα μέλη της κοινότητας Cherán στο οργανωμένο έγκλημα, στα πολιτικά κόμματα και στις τοπικές – διεφθαρμένες – ηγεσίες, αυτό που ορίζει ο Holloway, «ενός ανοίγματος προς μια διαφορετική δραστηριότητα, το κατώφλι ενός αντί- κόσμου με διαφορετική λογική και διαφορετική γλώσσα»; (Holloway, 2011:39).

Είναι επίσης, η εργασία στο φυτώριο, στο δάσος, η εθελοντική εργασία που παρέχουν οι κάτοικοι στην κοινότητα, η διάκριση αυτού που ορίζει και πάλι ο Holloway μεταξύ της αφηρημένης εργασίας και του πράττειν; Ή αυτού που αναφέρει ο νεαρός Μαρξ ανάμεσα στην αλλοτριωμένη εργασία και τη συνειδητή ζωτική

¹⁹ <https://globalvoices.org/2015/10/05/the-self-ruling-indigenous-people-of-cheran-mexico-celebrate-their-first-government-transition/>

δραστηριότητα; (Holloway, 2011:171). Συνεχίζοντας ο Holloway (2011:39) αναφέρεται στο ότι

« σκοπός των ρωγμών δεν είναι η δημιουργία μιας κοινότητας αγίων αλλά η εδραίωση μιας διαφορετικής μορφής σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους. Δεν γίνεται να βασίζονται στην καθαρότητα, στον πουριτανισμό. Οποιαδήποτε προσπάθεια να τις στηρίξουμε σε μια ιδέα αυτοθυσίας θα είναι καταστροφική: αν δεν αποτελούν ελκυστικούς χώρου-στιγμές, αν δεν ασκούν μαγνητική έλξη, δεν θα μπορέσουν ποτέ να καταστούν ρωγμές, διότι δεν θα εξαπλωθούν».

(Holloway, 2011:39)

Μια οντολογική παράλληλα στροφή επιχειρείται στο πεδίο των κοινωνικών και όχι μόνο επιστημών. Σύμφωνα με την Riboli (2020:21) οι φυσικοί της ατμόσφαιρας Kondratyev, Krapivin, και Varotsos υπογραμμίζουν ότι η Φύση και η Ανθρώπινη Κοινωνία είναι ένα ενιαίο πλανητικό σύστημα και έχουν ιεραρχικές δομές και αλληλοεπιδρούν η κάθε μία με τους δικούς της στόχους. Αυτή η αλληλεπίδραση μπορεί να εκφραστεί με τρεις τρόπους: συνεργατική συμπεριφορά (+), ανταγωνιστική σχέση (-) και αδιάφορη συμπεριφορά (0). Αυτή η προσέγγιση που πάει πέρα από το δίπολο Φύση Άνθρωπος, Φύση/Πολιτισμός, προσφέρει κατά τη συγγραφέα ένα πολύ διαφορετικό ερμηνευτικό πλαίσιο. Η μετατόπιση αυτής της συζήτησης στην ανθρωπολογία είναι κατά την Riboli (2020), ο θεμελιώδης εννοιολογικός πυλώνας πολλών αυτόχthonων πολιτισμών. Ιδίως τα δύο πρώτα είδη της αλληλεπίδρασης μεταξύ Φύσης και Ανθρώπινης Κοινωνίας, η συνεργατική συμπεριφορά έναντι της ανταγωνιστικής σχέσης, στην πραγματικότητα εκφράζουν δύο θεμελιώδεις και πολύ διαφορετικούς τρόπους της σκέψης και της ύπαρξης στον κόσμο. Οι αυτόχθονες πολιτισμοί σε όλο τον κόσμο, αν και είναι αναγκαστικά ενταγμένοι στο ευρύτερο καπιταλιστικό και νεοφιλελεύθερο σύστημα, διαφέρουν στη σκέψη και στην σχέση τους με τη φύση καθώς αυτή βασίζεται στη συνεργασία και όχι στον ανταγωνισμό. Η καταστροφή όμως και υποβάθμιση πολλών οικοσυστημάτων επέρχεται μαζί με την βίαιη φυσική και πολιτιστική καταστολή των βιώσιμων και εναλλακτικών τρόπων ζωής και σκέψης και άλλων ηθικών συστημάτων που υιοθετούν οικο-κοσμολογικές αρχές που βασίζονται στη συνεργασία με τη φύση και όχι στην παράλογη και βίαιη εκμετάλλευση της (Comaroff and Comaroff, 2000 στο Riboli, 2020:9). Η σχέση όμως μεταξύ κοινωνίας και φύσης εξαρτάται από το τεχνολογικό επίπεδο ανάπτυξης κάθε χώρας. Οι πλούσιες χώρες έχουν την κύρια ευθύνη για τις περιβαλλοντικές

καταστροφές αλλά, είναι παράλληλα περισσότερο προετοιμασμένες να τις προβλέψουν και να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες. Οι φτωχές χώρες από την άλλη πλευρά, ενώ αντικειμενικά έχουν λιγότερες ευθύνες, υποφέρουν περισσότερο από οικονομική άποψη και απώλεια ανθρώπινων ζωών.

Η Anna Tsing (2011:7) επανεισάγει κατά την γνώμη μου την συζήτηση μεταξύ του γενικού και του ειδικού, του παγκόσμιου και του τοπικού με έναν τρόπο που το γενικό, που είναι ο καπιταλισμός, η αποικιοκρατία, η νεοαποικιοκρατία ή μεταποικιοκρατία καθορίζει και καθορίζεται από το τοπικό.

Το να στραφείς στο καθολικό, σημαίνει να προσδιορίσεις την γνώση που κινείται - που έχει τη δυνατότητα να κινείται και να κινητοποιεί – σε τοποθεσίες και πολιτισμούς. Ακόμα και αν θεωρηθεί ότι υποβαθμίζει ή υπερβαίνει τις πολιτισμικές διαφορές, η αποστολή του παγκόσμιου είναι να σχηματίζει γέφυρες, δρόμους και κανάλια, διευρύνοντας τα αντί να τα διακόπτει.

Και για αυτό για την Anna Tsing (2011:7) πρέπει να βγούμε έξω από τα όρια του «τοπικού» προκειμένου να αναρωτηθούμε για το τι σημαίνει «παγκόσμιο».

Η Anna Tsing (2011:6) εισάγει επίσης την έννοια της «τριβής» (friction). Η «τριβή» μπορεί να θεωρηθεί η στιγμή της συνάντησης. Η έννοια του σημείου συνάντησης παραπέμπει στον Tim Ingold (2016:130) και στην αναφορά ότι οι Batek θεωρούν τους τόπους, ως κόμβους στο αέναο πήγαινε έλα των ανθρώπων και όπου ο κάθε τόπος “χαρακτηρίζεται από τη δική του ιδιαίτερη συνάθροιση σχέσεων και συνδέεται με όλους τους άλλους τόσο κοινωνικά όσο και φυσικά». Η Anna Tsing (2011) χρησιμοποιεί τις μεταφορές του τροχού ή των δύο ραβδίων ή πετρών που αν τριφτούν δύναται να παράγουν σπίθα, θερμότητα ή φωτιά. Μέσα από αυτή την εικόνα, κατανοούμε ότι οι «ετερογενείς και άνισες συναντήσεις δύναται να οδηγήσουν σε νέες διευθετήσεις πολιτισμού και εξουσίας». Οι αγώνες των αυτόχthonων κοινοτήτων για την προστασία των φυσικών τους πόρων, αποτελεί μια τέτοια συνάντηση. Δεν σημαίνει απαραίτητα αντίσταση αλλά αυτή η ίδια η έννοια αντιστέκεται με τον τρόπο της στη δημοφιλή απόψεων και θέσεων σχετικά με μια νέα εποχή παγκόσμιας κίνησης το 1990, όπου η ροή αγαθών, ιδεών, χρημάτων και ανθρώπων θα ήταν πλέον διάχυτη και ανεμπόδιστη. Σε αυτή την νέα εποχή, η κίνηση θα λάμβανε χώρα χωρίς τριβή. Για την συγγραφέα, η τριβή είναι μια υπενθύμιση της σημασίας της αλληλεπίδρασης στον καθορισμό της κίνησης, της πολιτιστικής μορφής και της δράσης. Η τριβή δεν είναι

μόνο η επιβράδυνση των πραγμάτων. Απαιτείται τριβή για να διατηρηθεί η παγκόσμια δύναμη σε κίνηση. Τα αποτελέσματα των συναντήσεων μεταξύ διαφορετικών μπορεί να είναι συμβιβαστικά ή ενδυναμωτικά. Η τριβή δεν είναι συνώνυμο της αντίστασης. Μπορεί όμως μέσα από την αυτοοργανωμένη δράση όπως των μελών της κοινότητας να ενδυναμωθούν αντιλήψεις και τρόποι δράσης.

Η ανάλυση αυτή του «παγκόσμιου» όπως η Tsing (2011) το ορίζει έχει σημασία να συνομιλήσει με αυτή την οντολογική στροφή ολιστικής προσέγγισης. Σύμφωνα με την Diana Riboli και τον David Torri (2020:8) η ολιστική προσέγγιση θολώνει τα όρια μεταξύ ανθρώπου και μη ανθρώπου, αμφισβητώντας με αυτόν τον τρόπο ένα άλλο δόγμα της σύγχρονης σκέψης που βασίζεται στην ουσιαστική διαίρεση μεταξύ των πραγματοποιημένων εννοιών «άνθρωπος» και «φύση». Μέσα από την εξ αποστάσεως και σύντομη μελέτη της κοινότητας Cherán, η «φύση», το περιβάλλον - έννοια ιδιαίτερα ανθρωποκεντρική - το δάσος, τα δέντρα αντιλαμβάνομαι ότι αποτελούν μέρος της κοινότητας. Η δυαδική ή διπολική αντίληψη περί «φύσης» και «ανθρώπου», συναρθρώνεται μέσα στην έννοια μιας κοινότητας, του όλου, όπου τα δέντρα είναι «αδέρφια» και η γη «μητέρα» με όρους συγγένειας. Πως όμως αυτή η τοπική (local) αντίληψη συναρθρώνεται με το παγκόσμιο (universal) της Anna Tsing; Πως η ολιστική προσέγγιση στην οποία αναφέρεται η Riboli (2020) μπορεί να συνομιλήσει με την ανάλυση του παγκόσμιου; Πως είναι η έννοια του Tim Ingold για το πλέγμα «meshwork» μπορεί να συμβάλλει σε αυτή τη συζήτηση; Μήπως όλοι είμαστε συνδεδεμένοι με ένα πλέγμα που καθιστά «το φαινόμενο της πεταλούδας» κατανοητό; Πως ολιστικές αντιλήψεις μπορούν να μην παραγνωρίσουν τις πολιτικές σχέσεις εξουσίας αλλά να τις εντάξουν στο ευρύτερο οπτικό τους.

Ο Ingold (2011:88-94), προσπαθεί να μας δείξει έναν άλλο τρόπο σχέσης και διασύνδεσης των ανθρωπίνων και μη ανθρωπίνων όντων καθώς και των πραγμάτων και των αντικειμένων. Συνομιλώντας με ένα μυρμήγκι και με μία αράχνη, αποτυπώνει τον διάλογο των δύο αυτών μη ανθρωπίνων όντων και παρουσιάζει την έννοια του meshwork. Το meshwork λοιπόν είναι ο τρόπος που η αράχνη αντιλαμβάνεται τον κόσμο, ως έναν συνονθύλευμα/κουβάρι από νήματα και μονοπάτια. Η πράξη αυτή προκύπτει από την αλληλεπίδραση δυνάμεων που βρίσκονται και άγονται κατά μήκος των γραμμών αυτού του πλέγματος. Είναι γιατί οι οργανισμοί που είναι βυθισμένοι μέσα σε αυτό το πεδίο δυνάμεων τους καθιστά και ζωντανούς. Το να κόψεις την αράχνη από τον ιστό της, είναι σαν να κόβεις τον αέρα στο πουλί που πετάει και το νερό από το ψάρι. Το σημαντικό για τον Ingold είναι ότι η επιδέξια πρακτική εμπεριέχει

από πλευρά ανάπτυξης ενσώματη (ταχύτητα) ανταπόκριση (ς) (Ingold, 2021:64-65). Για τον Ingold (2021:91) ο ιστός της αράχνης δεν είναι μια οντότητα, δεν αποτελεί ένα κλειστό, αυτόνομο αντικείμενο, το οποίο τίθεται ενάντια σε άλλα αντικείμενα με τα οποία δύναται ή να αντιπαρατεθεί ή να συνενωθεί. Είναι καλύτερα μια δέσμη από ίνες, σφιχτά δεμένες στο ένα σημείο και χαλαρές αλλού, και οι οποίες είναι αναμειγμένες με άλλες ίνες από άλλες δέσμες. Ο Ingold, δανείζεται αυτή την έννοια και οπτική από την έννοια του ριζώματος των Deleuze και Guattari (στο Ingold, 2021) το οποίο πρέπει να το φανταστούμε “ως ένα πυκνό και μπερδεμένο σύμπλεγμα περιπλεκόμενων κλωστών ή λεπτών νημάτων, κάθε σημείο του οποίου μπορεί να συνδεθεί με οποιαδήποτε άλλο” (στο Ingold, 2016:122). Αν και ο Ingold (2021:85) προτιμά την έννοια των μυκήτων, και συγκεκριμένα του fungal mycelium, όπου αναδεικνύεται με καλύτερο τρόπο ο ρευστός χαρακτήρας της διαδικασίας της ζωής, καθώς τα σύνορα λειτουργούν ακριβώς λόγω της συνεχούς ροής των υλικών μεταξύ τους. Μάλιστα όπως λέει ο καθηγητής Γιάννης Μανέτας (2019,315-318) οι μύκητες είναι μικροοργανισμοί, οι οποίοι φτιάχνουν μυκήλια, δηλαδή δίκτυα διασκορπισμένα και σε στενή επαφή με τα κύτταρα στο εσωτερικό της ρίζας, επεκτεινόμενα όμως και έξω από τη ρίζα. Επιπλέον, πρόκειται για συμβίωση με αμοιβαίο όφελος και ανταλλαγή σακχάρων νερού, και ανόργανων αλάτων και η οποία οδηγεί σε νέες συνδέσεις μέσα από ένα υπόγειο δίκτυο μυκητιακών υφών που συνδέουν τα δέντρα μεταξύ τους.

Πώς όμως αυτό το ζωογόνο και αλτρουιστικό (Μανέτας, 2019:316) δίκτυο, η αλλιώς το meshwork/πλέγμα του Ingold μπορεί να συνδέεται με την κίνηση, την διαδικασία, την σχέση των ανθρώπων και εμπορευμάτων, παράνομης υλοτομίας, ξύλων, φύσης και ανθρώπου. Ο Ingold χρησιμοποιώντας τα λόγια του γεωγράφου Torsten Hagerstrand (στο Ingold,2011:84), αναφέρεται στο «περιβάλλον» στο οποίο περιλαμβάνονται άνθρωποι, φυτά, ζώα και πράγματα σαν μια συνεχή πορεία γίνεσθαι, και συνεχίζοντας την σκέψη του, παρουσίασε το “περιβάλλον” ως ένα απέραντο συνονθύλευμα/κουβάρι από γραμμές. Η αλληλοδιαπλοκή αυτών των συνεχόμενων πορειών, συνιστά την υφή/το είδος του κόσμου. Σε αυτή την πολυπλοκότητα δεν υπάρχουν εσωτερικά και εξωτερικά σαφή όρια, ούτε περιφράξεις ούτε αποκαλύψεις, μόνο ανοίγματα και τρόποι να διαβείς. Είναι ένα πεδίο όχι αλληλοσυνδεόμενων σημείων αλλά συνυφασμένων γραμμών, δεν είναι ένα δίκτυο αλλά ένα πλέγμα, όπως ακριβώς όπως τα μυκορριζικά δίκτυα που σας περιέγραψα πιο πάνω.

Μήπως ο Ingold χρησιμοποιώντας αυτή την έννοια παραβλέπει σε αυτή την συνεχή κίνηση, διαδικασία και μεταλλαγή την εμπρόθετη δράση κάποιων εκ των

ανθρώπων, μια εμπρόθετη δράση προς μία συνεχή εκμετάλλευση άλλων ανθρωπίνων και μη ανθρωπίνων “πόρων” και μια διαρκή επιδίωξη του κέρδους; Μήπως στον ιστό της αράχνης είμαστε τα εγκλωβισμένα μυρμηγκάκια; Όμως, μετά από πολλή σκέψη, νομίζω ότι σε αυτό το σημείο έγκειται η συνεισφορά του Ingold, σε αυτήν την “απομυθοποίηση” της εμπρόθετης δράσης. Για τον Ingold (2011:92), η δράση δεν είναι το αποτέλεσμα μιας εμπρόθετης δράσης που διαχέεται στο δίκτυο, αλλά μάλλον αναδύεται μέσα από την αλληλεπίδραση των δυνάμεων που βρίσκονται κατά μήκους των γραμμών του πλέγματος. Αυτή η αλληλεπίδραση αναδεικνύει “δρώντα” μη ανθρώπινα όντα, πράγματα και μέσα καθιστώντας αναπόφευκτη την κοινή και αλληλοσυνδεόμενη μοίρα όλων μας. Δίνοντας φωνή σε αυτές τις (και) μη ανθρώπινες δυνάμεις ίσως καταφέρει να ανατρέψει καλά δομημένες ιεραρχίες εντός μας, που έχουν ως ένα βαθμό “φυσικοποιηθεί” με τον άνθρωπο στην κορυφή αυτής. Από την άλλη όμως, μήπως παραβλέποντας την εξουσιαστική ιεραρχική θέση των ανθρωπίνων όντων απέναντι στα υπόλοιπα μη ανθρώπινα όντα, αντικείμενα και μέσα, με τον όρο που ορίζει ο Gibson τα μέσα, ήτοι τον αέρα (στο Ingold, 2007:4), αφαιρεί την δυνατότητα να καταστούν υπόλογοι όσοι εκ των ανθρωπίνων όντων εκμεταλλεύονται τους φυσικούς ανθρώπινους και μη ανθρώπινους “πόρους”, καθιστώντας μας όλους πιο αμέριμνα πιο ευάλωτους στην εκμετάλλευση; Μήπως όμως η δράση για τον Ingold είναι απλώς η ύπαρξη μας στον κόσμο; ό,τι και να κάνουμε επηρεάζει και επηρεάζεται, θέλοντας να μας επιστήσει την προσοχή σε αυτή την επιφανειακή ύπαρξη ορίων μεταξύ των ανθρώπων μεταξύ τους, μεταξύ των ανθρώπων με τα μη ανθρώπινα όντα και τα αντικείμενα; μεταξύ υποκειμένων και αντικειμένων;

Επίλογος

Ως επίλογο αυτής της εργασίας, και δεδομένου ότι οι Purhépecha, έχουν αναφορά στον θεό Curicaueri, τον θεό της φωτιάς και του πολέμου, που ο ήλιος θεωρείται παιδί του, αποτελεί ένα απόσπασμα από τον αστροφυσικό Διονύση Σιμόπουλο (2017), ως μια δυνατότητα να συνομιλήσουν και να συνακουστούν διαφορετικά συστήματα γνώσης μεταξύ τους:

Το άγνωστο συχνά τρομάζει τον κόσμο. Πολλούς τους κάνει να αισθάνονται χαμένοι. Μόνοι. Ανασφαλείς. Σε άλλους το άγνωστο κεντρίζει την περιέργεια. Τους κάνει ανυπόμονους. Περήφανους. Να αισθάνονται μέρος από κάτι μεγαλύτερο απ’ αυτούς. Και η απόκτηση νέων γνώσεων για το άγνωστο, ειδικά

γνώσεων που προκαλούν αλλαγές στις φιλοσοφικές ιδέες του ανθρώπου σχετικά με τον εαυτό του και τη σχέση του με τη φύση, θα αντιμετωπίζεται πάντα με επαίνους και με εχθρότητα μαζί. Στο Σύμπαν υπάρχουν περίπου ένα τρισεκατομμύριο τρισεκατομμύρια άστρα. Όσοι είναι και οι κόκκοι της άμμου όλων των ωκεανών της Γης. Και από την άλλη, στην ύλη που περιέχεται μέσα σε μία μόνο δαχτυλήθρα βρίσκουμε ένα δισεκατομμύριο τρισεκατομμύρια άτομα. Πού βρίσκεται λοιπόν τώρα το κέντρο του Σύμπαντος; Βρίσκεται άραγε ο άνθρωπος πραγματικά πολύ μακριά απ' αυτό; Ή μήπως το απροσδιόριστο αυτό κέντρο δεν είναι πραγματικά παρά θέμα προοπτικής και σχετικότητας; Από τη γέννηση των άστρων ως τις μαύρες τρύπες, από τα στοιχειώδη σωματίδια ως τα βαρυτικά κύματα, από τους πιο μακρινούς γαλαξίες ως το ανθρώπινο είδος, αυτό το βιβλίο περιγράφει το αέναο ταξίδι της υλοενέργειας που απαρτίζει το Σύμπαν. Είμαστε όλοι μας αστρόσκονη, και κάποια μέρα θα ξαναγυρίσουμε στα άστρα. Κάποια μέρα θα υπάρξουν άλλοι κόσμοι, γεμάτοι με άλλα όντα, αστράνθρωποι σαν εμάς, που θα γεννηθούν από τις στάχτες ενός, κάποιου άλλου, πεθαμένου άστρου. Ενός άστρου που σήμερα το λέμε Ήλιο."

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές Ιστοσελίδες

Πληροφορίες για την δολοφονία του ακτιβιστή Homéro Gómez:

<https://elpais.com/mexico/2022-05-25/la-mariposa-monarca-resiste-al-embate-del-cambio-climatico-y-la-tala-ilegal-en-mexico.html>

Πληροφορίες σχετικά με την ορεσίβια κοινότητα των Cherán και την θέσμιση τοπικής αυτόνομης δημοκρατίας: <https://www.redpepper.org.uk/cheran-the-secession-of-a-mexican-village/>

Συνέντευξη του Victor M. Toledo. La ecologia politica llego para quedarse. https://www.researchgate.net/publication/319289800_La_ecologia_politica_llego_para_quedarse_Entrevista_a_Victor_M_Toledo

Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για τα περιβαλλοντολογικά προγράμματα και της Interpol με τίτλο «Green Carbon, Black Trade». Ανακτήθηκε στο : <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8030;jsessionid=85200B86BE51B37F531C075475A5A175>

Ο Γενικός Νόμος για την Οικολογική Ισορροπία και την Περιβαλλοντική Προστασία: <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LGEEPA.pdf>

Το άρθρο 418 του Ποινικού Ομοσπονδιακού Κώδικα: https://leyes-mx.com/codigo_penal_federal/418.htm (με τελευταία τροποποίηση στις 5.9.2022)

Πληροφορίες σχετικά με τις τροποποιήσεις στο νόμο της οικολογικής ισορροπίας και της προστασίας του περιβάλλοντος: <https://www.basham.com.mx/modifications-to-the-general-law-of-ecological-balance-and-environmental-protection-with-regard-to-light-pollution-and-to-the-general-law-for-the-prevention-and-comprehensive-management-of-wastes-in-m/>

Πληροφορίες σχετικά με τον θεό της φωτιάς και του πολέμου curicaueri: <https://pueblosoriginarios.com/meso/occidente/purepecha/curicaueri.html>

International Crisis Group (ICG), Justice at the Barrel of a Gun: Vigilante Militias in Mexico , 28 May 2013, Latin America Briefing N°29, available at: <https://www.refworld.org/docid/51a5985a4.html> [accessed 11 September 2022]

Πληροφορίες σχετικά με τις ένοπλες πολιτοφυλακές στο Μεξικό του Nathaniel Morris:

<https://nathanielmorris.co.uk/indigenous-militias/>

Άρθρο του BBC σχετικά με την «τραγωδία των κοινών»:

<https://www.bbc.com/mundo/noticias-49082868>

Άρθρο 169 της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας:

[https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-](https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/DSE169.1117711444303.pdf)

[07/DSE169.1117711444303.pdf](https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/DSE169.1117711444303.pdf)

Οπτικοαστικό υλικό:

Το βίντεο «Despertár» σχετικά με την κοινότητα Cherán:

https://www.youtube.com/watch?v=LOu9s2ifemc&ab_channel=Kom%C3%B5CnCinema

Βίντεο σχετικά με την κοινότητα Cherán: <https://www.wired.com/2013/05/cheran-uprising/>

Βίντεο σχετικά με την κοινότητα Cherán:

https://www.youtube.com/watch?v=2WgAocrd-LE&ab_channel=Reddebrek

Βίντεο σχετικά με την κοινότητα Cherán:

https://www.youtube.com/watch?v=2WgAocrd-LE&ab_channel=Reddebrek

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αθανασίου, Α. (2020). *Για την αίσθηση ενός παρόντος από/σε απόσταση*. Στο τεύχος

Τοπικά 10'. Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου. Αθήνα. Εκδόσεις Νήσος.

Αντωνοπούλου, Μ. Ν. (2008). *Οι κλασικοί της κοινωνιολογίας: κοινωνική θεωρία και νεότερη κοινωνία*. Αθήνα. Εκδόσεις Σαββαλα.

Γιανγκ, Ρ. (2018). *Μεταποικιακή Θεωρία. Μια ιστορική εισαγωγή*. Αθήνα. Εκδόσεις Πατάκη.

Γκλέντχιλ, Τζ. (2013). *Οι μεταμφιέσεις της εξουσίας. Ανθρωπολογικές Οπτικές για την Πολιτική*. Αθήνα. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Γουλφ, Ρ. Ε. (2008) *Η Ευρώπη και οι λαοί χωρίς ιστορία*. (επιμ. Β. Αδραχτάς και μτφρ. Μ. Σπυριδάκης). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1982)

- Ζιμπέκι, Ρ. (2010). *Αυτόνομες Χειραφετήσεις. Η Λατινική Αμερική σε κίνηση*. Αθήνα. Εκδόσεις Αλάνα.
- Ίνγκολντ, Τ. (2016). *Η αντίληψη του περιβάλλοντος. Δοκίμια για τη διαβίωση, την κατοίκηση και τις δεξιότητες*. (επιμ. Σ. Νάνογλου και μτφρ. Α.Βρεττού). Αθήνα. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2000)
- Henck, Nick. (2020). *Subcommander Marcos. Βιογραφία*. Αθήνα. Εκδόσεις Opositi.
- Μανέτας, Γ. (2019). *Τί θα έβλεπε η Αλίκη στη χώρα των φυτών*. (επιμ. Ν. Κουμπιάς). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Ντελέζ, Ζ. και Γκουατάρι, Φ. (2017). *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια 2: Χίλια πλατώματα*. Αθήνα. Εκδόσεις Πλένθρον.
- Σιμόπουλος, Δ. (2017). *Είμαστε αστρόσκονη: Σύμπαν, μια ιστορία δίχως τέλος*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Σισσονς, Τζ. (2006). *Πρώτοι Λαοί. Οι αυτόχθονοι πολιτισμοί και το μέλλον τους*. Αθήνα. Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Φανον, Φρ. (1982). *Της γης οι κολασμένοι*.
- Χάρβεϋ, Ντ. (2007). *Νεοφιλελευθερισμός. Ιστορία και Παρόν*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Χάρμαν, Κρ.(2008). *Λαϊκή Ιστορία του Κόσμου. Από την εποχή του λίθου έως τη νέα χιλιετία*. Αθήνα. Εκδόσεις Τόπος.
- Χολογουέη, J. (2011). *Ρωγμές στον καπιταλισμό*.(επιμ. μτφρ. Α. Χόλογουεη). Αθήνα: Σαβάλλας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2010)

Ξενόγλωσση

- Alvarado Pizaña, P. (2018). Cherán: the re-creation of communal living. *Tla-melaua*, 12(45), 130-150.
- Bonfil Batalla, G. (2020). *México profundo: Una civilización negada*. Fondo de Cultura Económica.
- Boyer, C. R. (2015). Introduction. *Political landscapes: Forests, conservation, and community in Mexico*. Duke University Press.
- Cortés Calderón, S. V. (2018). Security, justice, and forest protection! An indigenous community's fight against illegal deforestation and organised crime in Cheran, Mexico. In *Green Crime in Mexico* (pp. 63-73). Palgrave Macmillan, Cham.

- Enfield, G. H., & O'Hara, S. L. (1999). Degradation, drought, and dissent: an environmental history of colonial Michoacán, west Central Mexico. *Annals of the Association of American Geographers*, 89(3), 402-419. <http://www.jstor.org/stable/2564490>.
- Flores, L. C. (2018). National Tree Clearing Program: An Environmental Crime for Mexico. In *Green Crime in Mexico* (pp. 75-86). Palgrave Macmillan, Cham.
- Gasparello, G. (2021). Communal Responses to Structural Violence and Dispossession in Cherán, Mexico. *Latin American Perspectives*, 48(1), 42-62. doi:10.1177/0094582X20975004
- Howitt, R. (2002). Rethinking resource management: justice, sustainability and indigenous peoples. Routledge.
- Ingold, T. (2021). *Being alive: Essays on movement, knowledge and description*. Routledge.
- Juárez, J., & Fernando, L. (2017). Desarrollo local y empresa comunitaria. La comunidad indígena de Cherán K'eri, Michoacán.
- Juárez, J. (2021). *Bienes comunes, empresa comunitaria y desarrollo local. La comunidad indígena de Cherán K'eri, Michoacán*. Centro de Estudios para el Desarrollo Rural Sustentable y la Soberanía Cámara de Diputados, LCV Legislatura, La legislatura de la paridad, la inclusión y la diversidad. México.
- Martinez-Alier, J. (2003). The Environmentalism of the poor: a study of ecological conflicts and valuation. Edward Elgar Publishing.
- Michael Kohler, A., & Leyva Solano, X. (2020). La situación del derecho a la comunicación con énfasis en las y los comunicadores indígenas y afrodescendientes de América Latina. Universidad de Ciencias y Artes de Chiapas.
- Nathaniel Morris (2019) Memory, magic and militias: Cora Indian participation in Mexico's wars, from the reform to the revolution (1854-1920), *Small Wars & Insurgencies*, 30:4-5, 841-871, doi: 10.1080/09592318.2019.1638544
- Navarrete, E. M. (2017). “¡Bosque para quien lo trabaje! Relaciones de producción e identidad política en los procesos de autonomía indígena. El caso de Cherán K'eri. Tesis que para optar al grado de maestro en antropología social.
- Navarrete, E. M. (2021). ‘The forest belongs to those who work it!’: multifaceted dispossession, relations of production, and ethnicity within processes of

- indigenous autonomy in Cherán, Mexico. *Latin American and Caribbean Ethnic Studies*, 16(2), 150-173.
- Riboli, D. & Torri, D. (2020). Introduction. *Dealing with Disasters: Perspectives from Eco-Cosmologies*. Springer Nature.
- Riboli, D. (2021). "The War Has Just Begun." Nature's Fury Against Neocolonial "Spirit/s": Shamanic Perceptions of Natural Disasters in Comparative Perspective. In *Dealing with Disasters* (pp. 19-42). Palgrave Macmillan, Cham.
- Salmerón, O. A. U. (2017). Breve historia de la defensa del bosque y la insurrección en Cherán, México. *Ecología Política*, (53), 99-102.
- Santos, B. D. S. (2016). Epistemologies of the South and the future. *From the European South: a transdisciplinary journal of postcolonial humanities*, (1), 17-29.
- Santoyo, S. A. M. (2018). Request for Reversal or Modification of the Imposed Sanctions According to the General Law of Ecological Equilibrium and Environmental Protection (LGEEPA). In *Green Crime in Mexico* (pp. 173-180). Palgrave Macmillan, Cham.
- Stewart-Harawira, M. (2008). *The new imperial order: Indigenous responses to globalization*. Bloomsbury Publishing.
- Stewart, P. & J., Strathern, (2020). Series Editors' Preface: Epistemological Blending in Anthropological Analysis. *Dealing with Disasters: Perspectives from Eco-Cosmologies*. Springer Nature.
- Tsing, A. L. (2011). Introduction. *Friction: An ethnography of global connection*. Princeton University Press.
- Whitehead, N. L. (2002). Dark shamans: Kanaimà and the poetics of violent death. Duke University Press.
- Whitehead, N. L. (2013). Divine hunger: the cannibal war machine. *Mundo Amazonico*.
- Works, M. A., & Hadley, K. S. (2004). The cultural context of forest degradation in adjacent Purépechan communities, Michoacán, Mexico. *Geographical Journal*, 170(1), 22-38.

